

פרלמנט הנוער לשיתוף בנות ובני נוער בקביעת מדיניות

סיכום פרויקט לשנת 2022

כתיבה:

עו"ד עדי נעמת

עו"ד דניאלה זלוטניק רז

פרלמנט הנוער לשיתוף בנות ובני נוער בקביעת מדיניות

סיכום פרויקט לשנת 2022

כתיבה:

עו"ד עדי נעמת

עו"ד דניאלה זלוטניק רז

תודות והערכה

המועצה לשלום הילד מודה מקרב לב לשותפים הרבים לפרויקט 'פרלמנט הנוער' בבאר שבע וברהט, על המחויבות, התמיכה והסיוע לאורך הדרך.

רוביק דנילוביץ', ראש עיריית באר שבע
ד"ר **חפצי זוהר**, סגנית ומ"מ ראש העיר באר שבע, מחזיקת תיק החינוך

חגית ים, מנהלת מחלקת מצוינות, עיריית באר שבע
אבי אוחיון, ראש מינהל החינוך, עיריית באר שבע
עירית פררה, מנהלת המחלקה לחינוך על יסודי, מנהל החינוך, עיריית באר שבע

נתי מסינג, מנהל אגף חברה וצעירים, 'כיוונים' באר שבע
שלומי נומה, מנכ"ל 'כיוונים' באר שבע

עידן יחזקאל, מנהל מח' נוער, 'כיוונים' באר שבע
מור דרורי, מנהלת תחום מנהיגות, מח' נוער, 'כיוונים' באר שבע

ג'מאל אלקרינאוי, מנכ"ל 'השחר החדש', רהט
מריו שכטמן, סמנכ"ל 'השחר החדש' היוצא, רהט
סלים אלקרינאוי, מנהל מח' נוער, עיריית רהט
היבא אלאפיניש, מח' נוער, עיריית רהט

כן תודה מיוחדת **למורים** ו**לרכזים** המלווים את בני ובנות הנוער בתכנית: אהובה ביתאן, איתי קסטרו, באשיר אל-זיאדנה, גילאור חדידה; גיל בהט, דניאל צ'סלה, יכין דוד, יסמין כהן, יקיר מזור, ליטל חביב, מיקה ברזילאי, נועם מורדוך, נטלי גבאי, ענת קנדלר, שמחה דליוואל, שילת גהרי, שרונה קפון ותמי חיים.

תודה לצוות עובדות ועובדי המועצה לשלום הילד שלקחו חלק בהנחייה, בהדרכה ובסיוע לפרלמנט הנוער: עו"ד **יובל שר**, עו"ד ועו"ס **ליאורה אלטמן**, עו"ד **נעם ולדר**, עו"ד **ליה קוק**, עו"ס **מיכל קליינמן**, עו"ד ועו"ס **מיטל בק**, **מונא מחאנג'ה**, **אלון מדר**, **מיכאל פיינברג**.

תודה מיוחדת ל**שיריי לייב**, **לירז מזרחי**, **יהונתן אופצ'ר**, **מאיה הרץ**, **תמיר איסטחרוב**, **לירון חיון**, **נועה פודגורצקי**. על המשוב לתוצרי התכנית ודוח הפרלמנט הנוער.

תודה והערכה מיוחדת לעו"ד **ורד וינדמן**, מנכ"לית המועצה לשלום הילד, שבלעדי החזון שלה, פרויקט זה לא היה בא לעולם.

תוכן עניינים

דבר המנכ"לית	5
פרלמנט הנוער 2022 - מבט על ומבט קדימה	7
פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד	9
הליך שיתוף 1: בנות ובני נוער דנים בהשלכות הקורונה על ילדים ונוער והמענים הנדרשים	16
תובנות והמלצות	17
הליך שיתוף 2: בנות ובני נוער דנים בסוגיות הנוגעות לילדים ונוער בחוק הגנת הפרטיות	23
תובנות והמלצות	24
הליך שיתוף 3: בנות ובני נוער דנים בהשתתפות נוער בנושא משבר האקלים	33
תובנות והמלצות	34
רשימת בתי הספר שהשתתפו בפרויקט פרלמנט הנוער 2022	39

דבר מנכ"לית המועצה לשלום הילד על פרלמנט הנוער

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד נולד מתוך רצון לכבד ולהביא לידי מימוש את זכותם של בני ובנות נוער להביע עמדה ולהשתתף בקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם, ומתוך עמדה עקרונית ואמונה, כי ההשתתפות זו עשויה להיות השפעה חיובית ומשמעותית על טיבה של המדיניות עצמה, ועל יכולתה להשפיע לטובה על חייהם של נוער בישראל.

פיתוח פרלמנט הנוער נעשה לאור אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.ה, ובעיקר לאור סעיף 12(1) לאמנה, המעגן את עיקרון ההשתתפות. עקרון זה הוא אחד מהחידושים העיקריים בתפיסת זכויות הילד, והוא נועד למלא שתי תכליות עיקריות. האחת, לחזק את ההכרה בילדים כבעלי זכויות וקול, ולתת להם מקום להביע את עמדתם בנושאים הנוגעים לחייהם. והשנייה, להביא לקביעת מדיניות מיטיבה, מתוך הכרה כי ילדים הם 'המומחים הטובים ביותר לחייהם', ושיתופם יתרום לקביעת מדיניות מתאימה ורלוונטית. כיום, על אף ניצני שינוי משמעותיים שניכרים בשטח מאז שיזמנו את הפרויקט, עדיין לא נעשית בישראל הטמעה שיטתית של עיקרון ההשתתפות: חסרה מדיניות ברורה המחייבת שמיעת ילדים, ואין פרקטיקה עקבית של מתן קול לילדים.

מטרת פרלמנט הנוער היא, אם כן, להגשים את סעיף האמנה, להניח את היסודות להשתתפות נוער בקביעת מדיניות, ולספק פלטפורמה לדיאלוג משמעותי בין נוער לקובעי מדיניות ברוח זכויות הילד וילדה.

השתתפות נוער בקביעת מדיניות היא תחום חדש ומתפתח בשיח זכויות הילד ונודע לו בעינינו חשיבות משמעותית, כאמור הן מבחינת בני ובנות הנוער עצמם והן מבחינת מדיניות למען בני ובנות נוער, בהווה ובעתיד. אנו מאמינים, כי לא זו בלבד שלבני ובנות נוער בישראל זכות להיות שותפים בהליכי קבלת החלטות וקביעת מדיניות בסוגיות הנוגעות לחייהם, אלא ששיתוף אמיתי תורם תרומה משמעותית להתפתחות ולהעצמה של בני ובנות הנוער, מחזק ערכים דמוקרטיים בחברה ומאפשר שינוי חברתי של ממש. במקביל, ההזדמנות הניתנת לקובעי מדיניות להקשיב לבני ובנות נוער תורמת לפיתוח חקיקה, מדיניות ושירותים אשר עונים על הצרכים הייחודיים של נוער ומתאימים לחייהם.

במהלך שני העשורים האחרונים הלכה והתפתחה, אם כי באופן מוגבל, חקיקה ופרקטיקה שמבקשות להבטיח השתתפות של בני נוער בהחלטות הנוגעות לחייהם האישיים.

פרלמנט הנוער מבקש לקחת את מימוש הזכות להשתתפות צעד נוסף קדימה - לצאת מגבולות הספירה האישית והמקומית אל הספירה הציבורית המדינית.

חזונו של פרלמנט הנוער הוא **לפתח מודל השתתפות ארצי ובר קיימא**, ולהביא להטמעתם של הרעיון ומודל הביצוע שלו כך שקובעי מדיניות יערבו בני ובנות נוער בתהליך קבלת החלטות באופן מובנה, שיטתי ושיגרת. במשך שנים נהגה המועצה לשלום הילד לשתף ילדים במסגרת כנס הנגב לשלום הילד, שהינו כנס מדיניות שכל כולו עיסוק בסוגיות מדיניות ביחס לילדים ונוער. בכנס בדרך של שיגרה משתתפים בני ובנות נוער, מציגים את נושא המושב, לצד עמדה שלהם או שאלות לקובעי המדיניות המשתתפים בו. הפרלמנט, במידה מסוימת, בונה תמונת מראה לכנס, במובן זה שרוב המשתתפים בפרלמנט הנוער הם בני ובנות הנוער ואילו קובעי המדיניות המשתתפים הם המיעוט. בפרלמנט, קובעי המדיניות הם שמציגים את הנושא ואילו בני הנוער את ההצעות והתוכניות הראשוניות לפתרון.

בשנה האחרונה חלו התפתחויות חשובות: משרדי ממשלה וגופים מעצבי מדיניות נוספים החלו לפנות בעצמם לפרלמנט הנוער מתוך הכרה בחשיבות התובנות של בנות ובני נוער לעיצוב מדיניות. לבסוף, היה לנו הכבוד להציג את מודל פרלמנט הנוער ב'אירוע צד' במוסדות האו"ם בז'נבה - אירוע משמעותי שכלל גורמי מדיניות בינלאומיים, והינו פרי יוזמה משותפת של המועצה לשלום הילד, משרד ראש הממשלה, ומשלחת ישראל למוסדות האו"ם בז'נבה. המשמעות היא כי הרעיון ומודל הפעלתו הולך וקונה לו אחיזה הן בשדה המקומי והן הבינלאומי. השלב הבא הוא טיוב המודל ויצירת תהליך הטמעה שיטתי בשיתוף משרדי ממשלה וקובעי מדיניות נוספים.

שיתוף בני נוער בגיבוש מדיניות הינו תהליך. תהליך זה אינו נטול קשיים ואתגרים, ההפך הוא הנכון.

למעשה הספרות האקדמית בנושא עמוסה בתיאורים של קשיים, אתגרים ואזהרות פן שיתופם יהיה 'סמלי' בלבד (טוקניזם). האתגרים נעוצים בהיבטים טכניים לכאורה (למשל, לוחות זמנים ומועדי פניות של ילדים לעומת של מבוגרים) ומהותיים כאחד (עמדות ותפיסות כלפי מידת הרצינות והמשקל שראוי ליחס להצעות של בני ובנות נוער). עם כולם ניסינו להתמודד, וברור לחלוטין שלפנינו ישנה עוד כבדת דרך משמעותית לעבור כדי שהמודל שיזמנו יממש את חזונו.

את כל מה שהצלחנו לעשות לא ניתן היה לעשות ללא שותפי אמת הן לרעיון והן לביצועו, ובהם משרדי הממשלה והרשויות השותפים בשנות הפעילות של הפרלמנט: משרד רוה"מ, משרד המשפטים, הרשות להגנת הפרטיות, המשרד לביטחון פנים, משרד החינוך, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד העלייה והקליטה, המטה להגנה על ילדים ברשת, נציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית, עיריית באר שבע, עמותת 'השחר החדש', עיריית רהט, בתי הספר, ובראש ובראשונה - בני ובנות הנוער עצמם ומוריהם שנענו לאתגר וגילו מחויבות והתלהבות ולא נרתעו מהקשיים.

תודה והערכה מיוחדת לצוות המועצה לשלום הילד, שהיה שותף להפיכת הרעיון למציאות, למד את הרקע האקדמי, יצר קשר עם מומחים בארץ ובחו"ל, בנה את תוכנית ההכשרה, גייס שותפים, ריכז את התוצרים והפעיל את התוכנית מא' עד ת' יחד עם שותפינו.

תודה מיוחדת גם לגב' שושנה לנגרמן ומשפחתה שסייעו בשלבי ההקמה של הפרויקט והנציחו באופן זה את תפיסת עולמו של אהרון לנגרמן ז"ל, שהיה ממייסדי המועצה לשלום הילד ומבכירי הנהלתה, והאמין כבר בשנות ה-80 של המאה הקודמת, בשיתוף הציבור שעליו תחול המדיניות, לרבות ציבור הילדים והנוער, בגיבושה ובקביעתה.

אנו במועצה לשלום הילד נמשיך לפתח את תוכנית פרלמנט הנוער גם בשנת 2023, במטרה להגשים את העיקרון של **'שום דבר עלינו - בלעדינו'**, ומתוך שאיפה להפוך את פרלמנט הנוער, בבוא היום, לא רק לתוכנית ארצית, אלא גם לתפיסת עולם מקובלת ולמודוס אופרנדרום בתהליכי גיבוש מדיניות.

ויי אלק.

עו"ד ורד וינדמן

פרלמנט הנוער 2022 – מבט על ומבט קדימה

כבכל שנה, פגשנו בפרלמנט הנוער בני ובנות נוער סקרנים, דעתניים, ובעלי להט ועניין להביע את עמדתם ולהשפיע על הנושאים הנוגעים לחייהם. בנוסף, שותפינו מקרב משרדי ממשלה, חברה אזרחית וגורמי מקצוע הפגינו רצינות ועניין כן בהקשבה לבני ובנות הנוער והכירו בחשיבות של דבריהם לצורך קביעת מדיניות מיטיבה ומתאימה לילדים ונוער בישראל.

בדומה לשנה שעברה, פרלמנט הנוער התקיים תוך כדי משבר הקורונה (התפרצות גל ה-'אומיקרון'). על אף הנסיבות המורכבות, פרלמנט הנוער התקיים באופן מלא ומותאם, וזאת מתוך הכרה בחשיבות של השתתפות ילדים ונוער בקביעת מדיניות גם ובמיוחד בעתות משבר וחירום.

דוח מסכם זה מאגד את התובנות וההצעות שעלו בדיוני קבוצות השיתוף. אנו מקווים, כי הדוח יתרום לקידום ההכרה בזכות, בחשיבות ובערך של שיתוף בני ובנות נוער בנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם, ובטוחות כי הוא יאפשר לקוראיו להתרשם מהתובנות וההצעות המגוונות של המשתתפים והמשתתפות, שמשקפות את החוויות, הניסיון והדעות שלהם - על השונה והדומה. דבריהם של בני ובנות הנוער מדברים בעד עצמם, ובכוחם להוות עבור כלנו מצפן בקידום מדיניות מיטיבה לילדים ונוער בישראל.

מעבר למילים הכתובות, הליכי השיתוף בפרלמנט הייתה גם השפעה 'בשטח' והן הולידו מספר יוזמות המשכיות וצעדים יישומיים, ביניהם:

א. הצגת תובנותיהם וחוויותיהם של בני ובנות נוער על משבר הקורונה בבית הנשיא - במפגש השקת השנתון הסטטיסטי של המועצה לשלום הילד, נציגת 'פרלמנט הנוער' והציגה את ההשלכות הרגשיות, החברתיות והלימודיות של משבר הקורונה על ילדים ונוער; שיתפה בחוויות ובמצוקות היומיומיות שלהם בתקופה זו; והדגישה את החשיבות של שמיעת קולם ומעורבותם בקבלת החלטות בהקשר זה.

ב. כתיבה משותפת של נייר עמדה ביחס למענים הנדרשים לילדים ונוער נוכח משבר הקורונה - יחד עם נציגי קבוצת השיתוף בנושא 'השלכות משבר הקורונה על ילדים ונוער והמענים הנדרשים' נוסח נייר עמדה שמאגד את התובנות העיקריות וההצעות היישומיות שעלו בקבוצה. נייר העמדה הוגש ליו"ר הוועדה המיוחדת לזכויות הילד בכנסת וחבריה וכן לשרת החינוך ולמתאמת הממשלתית לעניין זכויות ילדים ונוער.

ג. הצגת התובנות וההצעות של בני ובנות הנוער המשתתפים ביחס למשבר הקורונה בדיוני הכנסת הרלוונטיים - כחלק מעבודתן השוטפת, נציגות המועצה לשלום הילד הציגו בדיונים רלוונטיים שנערכו בכנסת את התובנות וההצעות שעלו מהנוער בנושא המענים הנדרשים נוכח אתגרי משבר הקורונה.

ד. השפעה על מדיניות משרד החינוך בנושא השלכות הקורונה - תוצרי מפגש היועצות שהתקיים בין נציגי פרלמנט הנוער ומועצת התלמידים הארצית לבין נציגות שולחן המשנה הבין-מגזרי לילדים ונוער במשרד הרו"מ הוצגו לשרת החינוך ולבכירים נוספים במשרד. תפיסות והצעות הנוער בהקשרים אלה קיבלו ביטוי בחלק מהחלטות המדיניות של משרד החינוך בנושא ההתמודדות עם השלכות משבר הקורונה, ביניהם ההחלטה להדגיש פעילויות חברתיות ולעבות, ולו באופן מסוים, את המעטפת הרגשית בבתי הספר.

ה. נערך הליך שיתוף עם משרד המשפטים כחלק מהליכי קביעת חקיקה בנושא פרטיות - הליך השיתוף ותכניו פותחו יחד עם נציגות משרד המשפטים (מחלקת ייעוץ וחקיקה) ועסק בהסדרה של פרטיות ילדים ונוער בעידן הדיגיטלי בחקיקה. עמדותיהם והצעותיהם של בני ובנות נוער הובאו באופן ישיר בהליך שיתוף בנושא, ובימים אלו משרד המשפטים עומל על פיתוח ועדכון חקיקה בנושאים אלו, בשים לב לעמדות הנוער.

1. **כתיבה משותפת של נייר עמדה ביחס להשתתפות ילדים ונוער בנושא משבר האקלים** - יחד עם נציגי מקבוצת השיתוף בנושא 'השתתפות ילדים ונוער בנושא משבר האקלים' נכתב נייר עמדה שמאגד את התובנות העיקריות וההצעות היישומיות שעלו בקבוצה. נייר העמדה הוגש לשרה להגנת הסביבה ולמנכ"לית המשרד.

2. **משתתפות פרלמנט הנוער יזמו פגישה בית ספרית על משבר האקלים** - שתיים מהמשתתפות (שהן גם חברות במועצת התלמידים הבית ספרית) סיפרו כי בעקבות מפגשי פרלמנט הנוער הן יזמו פגישה בבית הספר עם הצוות החינוכי בה הן דנו בחיזוק התשתיות הירוקות בבית הספר, ובהעברת מערך לימוד על ידי התלמידים עצמם על הנושא לכל השכבות ('נוער מלמד נוער').

בנוסף לכך בתקופה זו אנו, במועצה לשלום הילד, קידמנו במרץ רב את תחום השתתפות ילדים ונוער בעיצוב מדיניות, ובתוך כך:

א) מיצבנו את התחום של השתתפות ילדים ונוער בקביעת מדיניות כתחום ליבה בפעילות המועצה, והשקענו רבות בפיתוחו במסגרת מכלול פעילותנו הארגונית. בתוך כך, הדגשנו והכללנו את החשיבות של שיתוף ילדים ונוער בקביעת מדיניות במסגרת כתיבת הערות להצעות חוק ודיוני חקיקה רלוונטיים, ניירות עמדה, פרסומים ומאמרים ועוד. למשל, כללנו [פרק ייעודי על שיתוף ילדים ונוער בקביעת מדיניות בדוח מקיף על יישום זכויות ילדים בישראל](#), ופרסמנו [מאמר בנושא שיתוף ילדים בקביעת מדיניות בנושאי הגנה](#).

ב) קיימנו מפגשים עם גורמים רלוונטיים במשרדי ממשלה ובארגוני חברה אזרחית בנושא של שיתוף ילדים ונוער בקביעת מדיניות, במטרה להעלות מודעות לתחום וחשיבותו, להגביר את החשיפה למודל פרלמנט הנוער, ולקדם שיתופי פעולה חדשים. המפגשים הובילו לשינוי בפועל ולשיתופם של בני ובנות נוער בהליכים ודיונים שונים במסגרת פעילותם של גופים אלה, וכן ליצירה של שיתופי פעולה חדשים (למשל, קיום מפגש עם פרום משתפות ציבור במשרדי ממשלה, השתתפות בשולחן עגול של 'הכורתי' (האב חברתי של ישראל), ועוד).

ג) יזמנו והשתתפו בכנסים, בישראל ובזירה הבינלאומית, בהם הצגנו את מודל פרלמנט הנוער ואת החשיבות של שיתוף ילדים ונוער בקביעת מדיניות. בתוך כך, המועצה לשלום הילד, בשיתוף היחידה לשיתופי פעולה רב מגזריים במשרד ראש הממשלה ומשלחת ישראל למוסדות האו"ם, יזמה ולקחה חלק ב- ['אירוע צד' במוסדות האו"ם בז'נבה, שם הציגה דרכי עבודה מיטביות לשיתוף ילדים בקביעת מדיניות](#).

אנו נמשיך להשקיע מאמצים לקידום ופיתוח התחום של שיתוף ילדים בקביעת מדיניות ולהטמעתו באופן שיטתי, סדור ומשמעותי שיבטיח את זכותם של ילדים ונוער להביע עמדה, להשתתף, ולהשפיע על קביעת מדיניות בנושאים הנוגעים להם.

דניאלה זלוטניק רז

דניאלה זלוטניק רז

עו"ד, סגנית היועצת המשפטית
ואחראית תחום מחקר ומדיניות

עדי נעמת

עו"ד, מנהלת תחום
השתתפות ילדים ונוער

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד

פילמנט הנוער
של המועצה לשלום הילד

שיתוף בני ובנות נוער בעיצוב מדיניות בישראל

שום דבר עלינו, בלעדינו

لا شيء يخصنا يكون من دوننا

שותפות
شراكة

השפעה
تأثير

קול
صوت

פרויקט פרלמנט הנוער

המועצה לשלום הילד מפעילה, משנת 2018, את 'פרלמנט הנוער': תוכנית חדשנית וייחודית שנועדה לקדם שיתוף בנות ובני נוער בהליכי קבלת החלטות וקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם.

חזון פרלמנט הנוער הוא להוביל שינוי עומק בהליכי חקיקה וקביעת המדיניות בישראל, באופן שמכיר בזכותם של בני ובנות נוער - מקבוצות אוכלוסייה מגוונות - להשתתף, להביע את עמדתם, ולהשפיע על נושאים הנוגעים לחייהם, והכל ברוח אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד (להלן: 'אמנת זכויות הילד.').

מאז השקתו ב-2018 מתקיים פרלמנט הנוער בנגב. שותפים לו מדי שנה כ-100 בני ובנות נוער מאזור באר שבע ורהט המהווים מעין 'מיקרו-קוסמוס' של החברה בישראל. כמו כן, שותפים לפרלמנט הנוער משרדי ממשלה שונים, וארגוני חברה אזרחית שעבודתם נוגעת לחייהם של ילדים ונוער בישראל. כך, מהווה פרלמנט הנוער פלטפורמה משמעותית להשמעת קולם של נוער ולדיאלוג משמעותי בינם לבין משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בכירים.

מטרות פרלמנט הנוער

- מימוש זכותם של בנות ובני נוער בישראל להשתתף, ולהביע את קולם ועמדתם בנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם על ידי דיאלוג נוער - ממשלה - חברה אזרחית, ברוח סעיף 12 לאמנת זכויות הילדה.
- הבטחת מתן משקל ראוי לניסיונם, חוויותיהם, תובנותיהם והמלצותיהם של בנות ובני נוער בקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם, לרבות ביחס להליכי חקיקה, יצירת תוכניות לאומיות, פיתוח מנגנונים וכלים, ובמסגרת ניטור והערכה של יישום מדיניות כאמור.
- פיתוח פרלמנט הנוער כמודל בר קיימא להשתתפות נוער בקביעת מדיניות, ועידוד אימוצו ויישומו על ידי משרדי ממשלה ורשויות מדינה בבואם לקבוע מדיניות הנוגעת לילדים ונוער.
- מתן מרחב להיכרות וליצירת שיח משותף הטרוגני בכלל, ובין נוער יהודי וערבי-בדואי בפרט, על נושאים הנוגעים לחייהם של ילדים ונוער בישראל.
- חשיפת קובעי מדיניות, וכן נציגי ארגוני חברה אזרחית וגורמי אקדמיה, לעמדותיהם ודעותיהם של בני ובנות נוער והעמקת ההיכרות שלהם עם עולמם של בני ובנות נוער, צרכיהם, רצונותיהם ושיאפיותיהם בכל הנוגע לנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם.
- הכשרת קובעי מדיניות על החשיבות של שיתוף נוער בעיצוב מדיניות, עקרונות להשתתפות משמעותית, ותקשורת מיטבית עם בני ובנות נוער.
- הכשרת בני ובנות נוער על זכותם להשתתפות בראי האמנה ועל עיצוב מדיניות בישראל, והקנייה של מיומנויות וכלים לגיבוש והבעת עמדתם בנושאים הנוגעים לחייהם.

הגדרות ומונחים

'הליך השתתפות נוער' - הליך, חד-פעמי או רב-פעמי, פיזי או מקוון, שנועד לשמיעת העמדות של בני ובנות נוער בנושא מסוים, לקראת ו/או כחלק מהליך קבלת החלטות בנושאי מדיניות ויישומה.

'השתתפות משמעותית' - עקרונות, פרקטיקות והיבטים שונים שנדרשים להליך השתתפות נוער, על שלביו השונים, על מנת שהליך ההשתתפות יהיה איכותי, אפקטיבי ובעל השפעה.

'מפגש היועצות' - מפגש בלתי אמצעי וישיר בין קובעי מדיניות לבין בני ובנות הנוער, במסגרתו קובעי המדיניות מתייעצים עם נוער על נושא המצוי על שולחנם.

'מנגנון השתתפות' - אופן הסדרת השתתפות נוער בקביעת מדיניות. המנגנון יכול להיקבע בחקיקה, תקנות, נוהל או בדרך מחייבת אחרת, ולכלול התייחסות להיבטים יישומיים רלוונטיים (דוגמת הליך בחירת המשתתפים, אופן השיתוף, המשקל שניתן לעמדות שהתקבלו, הגורם האחראי על השיתוף, ועוד).

כיצד עובד פרלמנט הנוער?

בכל שנת פעילות, נבחרים נושאי פרלמנט הנוער, תוך שיתוף נציגי משרדי ממשלה וארגוני חברה אזרחית המעורבים בפרלמנט הנוער¹. על הנושאים הנבחרים להיות קונקרטיים ואקטואליים לחייהם של ילדים ונוער בישראל, כאשר שמיעת קולם ועמדתם של נוער יכולה להשפיע על עשייה בעניינם (למשל, לקראת קידום חקיקה, פיתוח מדיניות ותוכניות, קביעת נהלים ועוד).

לצורך גיבוש עמדות בני ובנות הנוער ושמיעת קולם בנושאי השיתוף, פרלמנט הנוער כולל מספר מפגשים שונים, בליווי והדרכה מטעם המועצה לשלום הילד. יום השיא של התהליך הוא במפגש של בנות ובני הנוער עם נציגי משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בכירים, ארגוני חברה אזרחית רלוונטיים וגורמי אקדמיה, כאשר הם מקיימים יחד היוועצות, דיאלוג ודיון בנושא ('מפגש היוועצות').

על מנת לאפשר שיתוף משמעותי והשפעה של בני ובנות נוער על קבלת החלטות וקביעת מדיניות - המסגרת של פרלמנט הנוער, והפעילויות והמפגשים השונים שנכללים בתוכנית, כוללים התייחסות לשלושה היבטים מרכזיים:

1. **הכשרה ולמידה:** בנות ובני הנוער רוכשים מיומנויות דיון ודיאלוג, העברת מסרים ולומדים על נושא השיתוף, על הליכי חקיקה וקביעת מדיניות, ועל אופן פעילות הכנסת. ההדרכה והלמידה נעשית באווירה לא-פורמאלית על ידי צוות המועצה לשלום הילד ועל ידי מומחים שונים.

2. **היוועצות ודיאלוג:** בני ובנות הנוער נפגשים עם נציגי משרדי ממשלה ('קובעי מדיניות') ואנשי ונשות מקצוע שונים ביחס לנושא השיתוף. לבני ובנות הנוער ניתנת הזדמנות לשאול שאלות ולקבל מידע בנושא, לצורך חידוד רעיונותיהם והצעותיהם לקידום מדיניות מיטיבה עבור ילדים ונוער. כן, לקובעי המדיניות ואנשי ונשות המקצוע ניתנת ההזדמנות להיוועץ עם הנוער ישירות.

3. **גיבוש עמדה בנושא השיתוף:** לאחר הליך הלמידה, דיונים וקיום ההיוועצויות, בני ובנות הנוער מגבשים את התובנות שלהם בנושא השיתוף ואת הרעיונות וההצעות שלהם להמשך פעולה.

סרטון פרלמנט הנוער

סרטון פרלמנט הנוער
(כתוביות בערבית)

1) משרדי הממשלה שהיו שותפים ומעורבים בתוכנית פרלמנט הנוער (שנים 2018-2022): משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ונציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית; משרד המשפטים והרשות להגנת הפרטיות; משרד החינוך; משרד רוה"מ, משרד העלייה והקליטה, והמשרד לביטחון פנים.

פרלמנט הנוער בצל משבר הקורונה

אנו במועצה לשלום הילד סבורים כי בעתות משבר וחירום, להליכי **השתתפות, שמיעה והיוועצות** עם בני ובנות נוער נודעת אף חשיבות יתרה. לפיכך, תכנית 'פרלמנט הנוער' המשיכה להתקיים במלואה, כאשר מרבית מפגשי פרלמנט הנוער התקיימו באופן מקוון. מצב דברים זה חייב התאמה של התכנים, ואפני ההכשרה, וקיום ההיוועצויות לפלטפורמה דיגיטלית, תוך שילוב עזרים אינטראקטיביים שונים ומתן אפשרות להביע עמדות גם באופן אנונימי (דוגמת סקרים בזמן אמת). חלק מן התוצרים הדיגיטליים ישולבו במסגרת דוח מסכם זה.

התפרצות נגיף הקורונה (COVID-19) השפיעה השפעה עמוקה על הבריאות, עולם העבודה והחברה, וחיי השגרה היום-יומיים בעולם כולו, רבות ישראל. ילדים ונוער היו חשופים להשלכות השליליות הרחבות של משבר הקורונה, וההנחיות והאיסורים השונים שפורסמו במטרה לבלום את התפרצות הנגיף בישראל השפיעו עליהם במיוחד, והעמידו אותם בפני מציאות חדשה ולא מוכרת. מציאות זו הביאה עמה חוסר ודאות, דאגות וקשיים רבים. בפרט, סגירת מסגרות החינוך והמעבר ללמידה מרחוק, והגבלות הריחוק החברתי, שיבשו את שגרת יומם של ילדים ונוער, לימודיהם, וחייהם החברתיים. מצב דברים זה הוביל לפגיעה רגשית וחברתית בילדים ונוער רבים, והגביר תחושות של לחץ, חרדה ובדידות.

סרטון ממפגש היוועצות של השולחן משנה הבין-מגזרי במשרד רוה"מ עם בנות ובני נוער בנוגע להשלכות הקורונה והמענים הנדרשים

**"אחתי מאוד להשתתף, האפטיים
עודדו אותי לחשוב על הנושא ולרצות
להיות מעורבת יותר."**

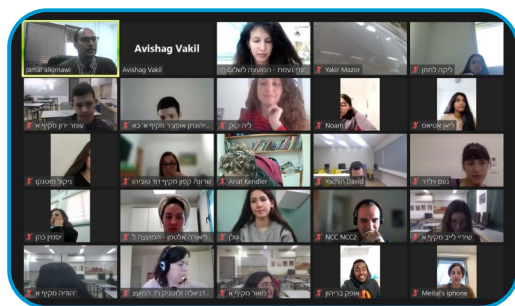
(משתתפת פרלמנט הנוער מרהט, 2022)

**"אחתי אחי חיש חכנית כזאת ועל
הזכות להשתתף בה וסם על היחס
הרציני מאוד לחשובות ולאחירות שלנו"**

(משתתפת פרלמנט הנוער מבר שבע, 2022)

למידע נוסף על השפעות פרוץ משבר הקורונה על ילדים ונוער בישראל, ראו [המועצה לשלום הילד, 'נוער בישראל מדבר על משבר הקורונה: עצות, מחשבות והתמודדות בעת חירום ושגרה חדשה', 2020](#)

בתחילת שנת הלימודים תשפ"ב (2021-2022) מערכת החינוך שבה לפעילות פיסית בבתי הספר, הצטמצמו הגבלות הריחוק החברתיות, ונדמה היה כי משבר הקורונה לקראת סופו. משכך המועצה לשלום הילד נערכה לקיום פרלמנט הנוער במתכונת היברידית בכפוף להנחיות משרד הבריאות. עם זאת, בתחילת חודש ינואר 2022 פרץ גל ה-'אומיקרון' בישראל. וריאנט האומיקרון התאפיין, בין היתר בבידודים והיעדרויות רבות וממושכות מבית הספר, ושיבוש במערכת הלימודים.

נושאי השיתוף ומהלך פרלמנט הנוער

בנות ובני נוער דנים בהשלכות משבר הקורונה על ילדים ונוער והמענים הנדרשים

בנות ובני נוער דנים בסוגיות הנוגעות לילדים ונוער בחוק הגנת הפרטיות

בני ובנות נוער דנים בהשתתפות נוער בנושא משבר האקלים

בכל שנה, פרלמנט הנוער 2022 היה פרי עבודה מאומצת של המועצה לשלום הילד בשיתוף עם עיריות באר שבע ורהט ועמותת 'השחר החדש'. במסגרתו השתתפו כ- 100 בני ובנות נוער מקבוצות אוכלוסייה מגוונות - לרבות יהודים, ערבים-בדואים, חילונים, דתיים, בנות, בנים, עולים חדשים, ותיקים, ועוד. יצוין, כי בהליכי השיתוף בהם השתתפו דוברי ערבית, התבצע תרגום סימולטני לשפה הערבית וכן תורגמו מצגות, סקרים אינטראקטיביים ומסמכים שונים.

במהלך התכנית, בני ובנות הנוער המשתתפים זכו לליווי, הכשרה והדרכה מטעם צוות המועצה לשלום הילד, וכחלק מהליך השיתוף נפגשו ל-'מפגש היועצות עם קובעי מדיניות בכירים ואנשי ונשות מקצוע העוסקים בנושא השיתוף.

בנוסף למפגשי ההכשרה והדיון המשותף, תכנית פרלמנט הנוער בשנה זו כללה מפגש חווייתי ולימודי של סדנת הכשרה במיומנויות תקשורת והעברת מסרים, סיור מקוון בכנסת, וכן התקיים מפגש משמעותי שכלל שיח בלתי אמצעי עם חברת הכנסת מיכל שיר-סגמן וחבר הכנסת רם שפע. במסגרת המפגש חברי הכנסת דנו בסוגיית שיתוף נוער ובשאלה כיצד יש לעשות זאת באופן שיטתי.

פרלמנט הנוער 2022 אנחנו במספרים:

100 כ-

בני ובנות נוער
משתתפים

14 מ-

בתי ספר
בבאר שבע ורהט

2022

השנה ה-

5

לפרויקט
פרלמנט הנוער

3

מפגשי הכשרה
והדרכה לבני
ובנות הנוער,
לרבות סיור מקוון
בכנסת

20 מעל

מומחים וקובעי
מדיניות שותפים
למפגשי היועצות

4 מ-

משרדי ממשלה

6 ומעל

ארגוני חברה אזרחית

דוח פרלמנט הנוער 2022

התובנות וההצעות שעלו במסגרת הליכי השיתוף השונים נאספו וגובשו ב**דוח מסכם זה**. הדוח נסמך על הסיכומים השונים ממפגשי פרלמנט הנוער שנכתבו על ידי צוות המועצה, וכן על התוצרים המקוונים שהתקבלו באמצעות הכלים האינטראקטיביים.

הליך כתיבת דוח מסכם זה נעשה בצורה שיתופית עם בנות ובני הנוער, כאשר טיוטת הדוח נשלחה למשתתפי פרלמנט הנוער לקבלת הערות. בחלק מהקבוצות אף התקיים מפגש משותף למעבר על הנוסח של תוצרי הקבוצה. באופן זה - הדוח המסכם מבטא בצורה נאמנה את קולם, עמדתם ורצונם של בני ובנות הנוער המשתתפים בפרלמנט הנוער, והוא נועד לתרום ולסייע לקובעי מדיניות בבואם לקבוע, לפתח וליישם מדיניות בנושאים שנדונו במסגרת פרלמנט הנוער.

**'תודה על ההזדמנות להיפגש.
היה מעניין ומרתק והראשתי
למדתי דברים חדשים מהשיח'**

(קובעת מדיניות שהשתתפה במפגש
היועצות של פרלמנט הנוער, 2022)

הליך שיתוף 1: בנות ובני נוער דנים בהשלכות הקורונה על ילדים ונוער והמענים הנדרשים

על משבר הקורונה והשפעתו על ילדים ונוער

משבר הקורונה השפיע עמוקות על חיי השגרה של ילדים ונוער, ועל מצבם הרגשי והנפשי. חלקים ניכרים מההגבלות והאיסורים השונים שנכנסו לתוקף במטרה לבלום את התפרצות המגפה השפיעו במיוחד על ילדים ונוער והובילו בין היתר לחשיפה למצבי סיכון ולהחרפתם. כך, נסגרו מסגרות החינוך, התבטלו מסגרות חינוכיות בלתי-פורמליות רבות, וגם מסגרות טיפוליות שונות פעלו במתכונת מצומצמת, ואף לא פעלו כלל בחודשים הראשונים לפרוץ משבר הקורונה. נוסף לכך, ילדים רבים היו סגורים בביתם לתקופות ממושכות, בין אם בשל סגרים או חובות בידוד². הגבלות אלו הובילו להתגברות תחושות של לחץ ודאגה, עצב ובדידות, חרדה ודיכאון, מפרוץ מגפת הקורונה בקרב ילדים ונוער. הנתונים מצביעים על כך שמספר הקטינים המטופלים במערך בריאות הנפש של קופות החולים גדל כמעט פי שלושה מעת שגרה, וכי חלה עליה של 40% במספר הילדים בסיכון אובדני שטופלו על ידי פסיכולוגים חינוכיים. כמו כן, פורסם כי אחד מכל חמישה ילדים בישראל סובל מסימני חרדה - פי שלושה מאשר בשגרה, כך שגם קשיים רגשיים שאינם מגיעים לכדי קיצון הפכו שכיחים יותר³.

סיכום הליך השיתוף

הדיון בקבוצה התמקד בהשלכות משבר הקורונה על ילדים ונוער והמענים הנדרשים להם מנקודת מבטם של בני ובנות הנוער, ומתוך החוויות והניסיון שלהם ושל חבריהם. בנות ובני הנוער המשתתפים. ות הציגו את תפיסותיהם, והעלו הצעות רוחביות ויישומיות בתחום זה. בפרט, המשתתפים. ות התמקדו בהשלכות הרגשיות-חברתיות והלימודיות של הקורונה על חייהם. במסגרת ההכשרה, המשתתפים. ות למדו, בין היתר על זכויות רלוונטיות בראי אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד. ה. כמו הזכות לחינוך, להגנה, לגישה לשירותי בריאות (לרבות בריאות הנפש) להתפתחות ועוד.

בנוסף ההכשרה התייחסה לאופן 'קביעת מדיניות קורונה' ועל 'השחקנים' השונים הרלוונטיים בהקשר זה. וכן להחלטות ודרכי הפעולה שנקטו ברחבי העולם ביחס לילדים ונוער. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים. ות עם קובעי מדיניות ואנשי מקצוע לשיח ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש היוועצות'), בו דנו יחד על התובנות, העמדות והצעות של הנוער בנושא זה.

(2) הנתונים מתייחסים לנתוני 2020 (כולל נתוני קורונה) כפי שהם מופיעים ב'ילדים בישראל', שנתון סטטיסטי, 2021, המועצה לשלום הילד. להרחבה לעניין השפעת משבר הקורונה על זכויות ילדים ונוער בישראל: מורג, ת. ואח' (2021), 'הבטחת זכויות ילדים ובני נוער בישראל בעת משבר הקורונה - מבט לאור האמנה הבין-לאומית בדבר זכויות הילד', רפואה ומשפט 52. <https://bit.ly/3dN2f9F>; המועצה לשלום הילד (2020), 'נוער בישראל מדבר על משבר הקורונה: עצות, מחשבות והתמודדות בעת חירום ושגרה חדשה' <https://bit.ly/3Cqdy1O>

(3) רבינוביץ, מ. (2021), 'מצבם הרגשי והנפשי של הילדים בעקבות משבר הקורונה', פרסום מרכז המחקר והמידע של הכנסת (ממ"מ). <https://bit.ly/3XdSSAN>

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים. ות בהליך השיתוף ובכלל זה ב'מפגש ההיוועצות' עם קובעי המדיניות ונשות ואנשי המקצוע, סברו כי משבר הקורונה השפיע באופן נרחב ועמוק על בני ובנות גילם, ברמה האישית, המשפחתית ובכל מעגלי החיים. וכן, כי **משבר הקורונה הוביל להשלכות רגשיות, חברתיות ולימודיות כבדות משקל**, אשר השפעתן נוכחת ומורגשת עד היום.

היבטים רגשיים - חברתיים

בני ובנות הנוער המשתתפים. ות הציפו כי **תקופת משבר הקורונה לוותה בתחושות קשות** בקרב ילדים ונוער, ובהן תחושות תסכול, מתחים, פחדים ובדידות שנגרמו בעיקר בשל הפגיעה בחיי החברה והלימודים וכן גם מחשש מהיבטים בריאותיים והעדר תחושת הביטחון (ובכלל זה הדבקות, אי שמירה על הנחיות הקורונה ועוד). חלק מהמשתתפים. ות הביעו בנוסף לכך עמדה חיובית לפיה תקופת הקורונה אפשרה גם פתח לצמיחה אישית כמו פיתוח תחביבים חדשים. בהקשר זה, אחת הנערות שיתפה כי הקורונה הפכה אותה לאדם עצמאי ובוגר יותר, למשל בכל הנוגע להתמודדות עם הלמידה מרחוק וההתנהלות הטכנולוגית. במבט רחב על תקופה זו, מרבית המשתתפים. ות חשו כי הם השתנו בעקבות תקופת הקורונה **"לא אותו אדם"**.

כך גם, **גדל משמעותית מספר השעות בהן בני ובנות הנוער המשתתפים. ות פעלו במרחב המקוון** נוכח מגבלות הריחוק והסגר. נסיבות אלו **השפיעו באופן ממשי על הקשרים החברתיים** בסביבתם - קשרים אחדים התרופפו, אחרים אבדו, אך גם נבנו חברויות חדשות. חלק מהמשתתפים חשים שעד היום ניכרת ההשפעה על צורת ניהול הקשרים החברתיים שלהם, שכן חלק מהקשרים החברתיים עדיין מתקיימים באופן יותר וירטואלי ו- **"אורש קושי להוציא את הקשר מהסגר"**. כמו כן, חלק מהמשתתפים. ות חשים כי חלו שינויים בדרך העבודה הלימודית. בעוד שבעבר נהגו לעבוד בצוות ובשיתוף פעולה, היום מורגשת רגיעה מכך (שיתוף פעולה 'מכביד'; ישנו 'קושי לסמוך על אחר'; הדבר 'מייצר מתחים'). עם זאת, מניסיונם, בני ובנות נוער לא פיתחו חשש או רגיעה ממפגשים פיסיים אלא להפך, הצימאון לכך גבר עבורם. במבט השוואתי לתקופה שקדמה לקורונה, המשתתפים. ות סברו כי **היכולות של ילדים ונוער לבלות את זמנם הפנוי כפי רצונם וליצור קשרים עם חברים היו גבוהות יותר לפני הקורונה**. מרבית המשתתפים. ות ציינו שבמהלך תקופת משבר הקורונה הייתה להם כתובת לשיחה ולתמיכה, שכללה בעיקר חברים אך גם בני ובנות משפחה. עם זאת, הם הציפו כי נחשפו לכך שלא כל בני ובנות הנוער מרגישים בנח לפנות להוריהם ולשתף אותם במצוקותיהם, וכי **לרוב ההורים לא מודעים מספיק לקשיים של ילדיהם** שגברו בתקופה זו ולנשייה הסמויה מהלימודים.

באשר **למבוגרים תומכים אחרים** כמו צוותי חינוך, מרבית המשתתפים. ות סברו כי עם החזרה לבתי הספר הקשר עם המורים - שהתרופף ונפגע בתקופת הסגרים - חזר להיות משמעותי עבורם, וכי יש יותר הכלה ודאגה. עם זאת, **המשתתפים. ות חשו שהושטת היד הינה תלויה במורה הספציפי**, כלומר לא כל המורים סייעו לתלמידיהם בצורה אמפתית וקרובה, ולא כל המחנכים. ות יצרו קשר עם התלמידים שחלו בקורונה, התעניינו בשלומם ווידאו שהם יכולים להשלים את החומר הנלמד. **"אנחנו רואים יש חורים מתחסיים ונותנים חם הקלות. הכעיה היא יש חורים שזשים את זה, ויש כאלו שזאים רק ללמד"**.

בהקשר זה, בני ובנות הנוער שיתפו כי הם חשים שתפקיד היועצת. בביה"ס מרוחק וזר לנוער, ורובם לא מרגישים. ות בנוח לפנות אליו. ולשתף במצוקות ובקשיים שונים. בהקשר הרחב יותר, **לתחושתם מרבית המבוגרים, ובכללם קובעי המדיניות, לא מצליחים להבין מה עבר ועובר על ילדים ונוער** בתקופה זו, כי הם לא מודעים מספיק לקשיים הייחודיים שלהם. כמו כן, המשתתפים. ות העלו כי הם וחבריהם עדיין חוששים מהתפרצות גל קורונה נוסף ושינוי המציאות הקיימת שכן **"בקלות זכרים יכולים להשתנות"**.

היבטים לימודיים-חינוכיים

בנות ובני הנוער המשתתפים. ות שיתפו כי הם חשים שההשלכות של תקופת הסגרים, הלמידה מרחוק, וימי ה'בידודים' עדיין נוכחות ומורגשות גם לאחר החזרה לבית הספר. בהקשר זה הייתה הסכמה בקרב המשתתפים. ות כי תקופת הקורונה הובילה ליצירה והעמקה של פערים וקשיים לימודיים, ולפגיעה בהישגים. *"התקופה של הקורונה הייתה כמו חספה פניה של תלמידים. לא הצליחו להתחבר למערכת ולא הצליחו להתחבר לפלטפורמה"*.

המשתתפים. ות עוד תיארו כי לקח זמן להתרגל לחזרה ללמידה בכיתות, ולתחושתם, ריענון ותגבור החומר הלימודי לא נעשו בצורה מספקת. לדבריהם, גם במהלך שנת הלימודים תשע"ב הלימוד בכיתה לא היה פשוט ורבים מהם חשו כי ההתחשבות וסיוע תלויים ברצונם. הטוב של המורה ואינם מונהגים בשיטתיות בבתי הספר.

כמו כן, לתחושתם מורים סייעו לתלמידים שנחשבים 'מתקשים במיוחד', אך תלמידים שככלל אינם מתקשים בלימודים אך נדרשו לסיוע בשל משבר הקורונה לא בהכרח זכו להתייחסות שנדרשה להם במערכת החינוך. *"סוכחים את אלו שחס חתקסים.. ולא שמים לב לנשירה"*. לדבריהם, גם עדיין קיים חשש רב בקרב בני ובנות נוער על כך שיתקשו לגשר על הפערים הלימודיים שנוצרו בטווח הרחוק, ובמיוחד במקצועות כגון מתמטיקה, אנגלית וכו'.

בני ובנות הנוער הדגישו כי ההפרדה בין השלכות רגשיות-חברתיות ללימודיות הינה במידה רבה מלאכותית. שכן, בפועל, היבטים אלו שלובים יחד בחייהם, ומשפיעים אחד על השני: כך, פערים וקשיים לימודיים; עומס; חווית אי-הצלחה וציונים נמוכים משפיעים על מצבם הרגשי של ילדים ונוער וגורמים לפחד ובדידות. כך גם קושי רגשי-חברתי משפיע על תפקוד יומיומי ועל יכולתם ללמוד. לפיכך, המשתתפים. ות סברו כי יש להפנות משאבים שיאפשרו מתן יחס אישי לכל תלמיד. ה. בהיבט הרגשי, החברתי והלימודי גם יחד.

ההצעות של בני ובנות הנוער

במסגרת הליך השיתוף וההיוועצות עם קובעי המדיניות ואנשי ונשות המקצוע, העלו המשתתפים. ות מספר הצעות הנוגעות למענים הנדרשים עבור ילדים ונוער:

- **הכללת אנשי מקצוע טיפוליים במסגרת בית הספר** - המשתתפים. ות סברו כי יש צורך בהכללת שיח שבועי 'אחד על אחד' בבית ספר עם אנשי מקצוע שבו יוכלו לעבד ולסייע בתחושות לא פשוטות ובמצבי מצוקה. בהקשר זה עלתה הצעה כי יש להסב חלק משעות המערכת לשעות עם יועצת או לשעות חינוך. כך אחד ממשפטי פרלמנט הנוער ציין כי *"בני הנוער שסברו את התקופה הזאת, צריכים יותר מפאסיס עם אנשי מקצוע - פסיכולוגים, פסיכיאטרים, אפילו עם חורים. להאביר את האחרגאים. אנשי המקצוע חייבים להיות מעורבים פה"*. *"...כדי להוריד לנו הרבה עומס, את כל החוצקה הזו שיש לנו באופן, ובלבד ובכאן"*.

- **הרחבת פעילויות פנאי עבור ילדים ונוער** - המשתתפים. ות העלו את הצורך בהרחבת פעילות הפנאי לשעות שלאחר בית ספר, וזאת בעידוד מערכת החינוך וצוותי ההוראה, וכן פתיחת מקומות שיאפשרו מרחב ושיח עם נוער. *"הייתי רוצה שחוקים איכותיים פועלים לדבר, שמישהו יראה איך עבר היום, איך אנחנו חרשים. כשמתעניינים במה שקורה אזלי זה נותן איכותיים הרפיה ותחושה שדואגים לני"*, וכן עלה הצורך בפיתוח פלטפורמות בטוחות לסיוע הדדי של בני ובנות נוער דרך שיח משותף.

● **הסדרת תקשורת בין מורים ותלמידים. ות במקרי היעדרות ממושכת** - חלק מהמשתתפים. ות סברו כי יש לעגן נוהל המסדיר את יצירת הקשר של מורים ותלמידים שנעדרים מבית הספר בשל מחלה, בידוד או מסיבה אחרת.

● **קידום פעולות ומפגשים אקטיביים וחוייתיים** - המשתתפים. ות ציינו כי לא כל הנערים והנערות 'מתחברים' לשיח אישי בנושאים רגישים, ולכן כדי להתמודד עם מתחים נפשיים וקשיים רגשיים, יש לנקוט גם אמצעים שאינם מתמצים בשיח רגשי אלא כוללים פעולות ועשייה אקטיבית שמקדמת את רווחתם (wellbeing) של ילדים ונוער. על כן, הם קראו למשרד החינוך ובתי הספר לשים דגש על גיבוש כיתתי, מפגשים חברתיים פסיים ופעילויות חוייתיות ולייצר הזדמנויות לילדים ונוער להיות ביחד, להפיג מתחים ובדידות ולא להתמקד בהישגים לימודיים. **"יש הרבה התייחסות לחלק הלימודי. אבל אין התייחסות כאטע מצד בית הספר להשכלות החברתיות והנפשיות". "תשאלו אותנו אם אנחנו מסתדרים עם מה שקורה מחוץ לחומר הלימודי."**

● **קידום סט צעדים לחיזוק ההיבט הלימודי-חינוכי** - המשתתפים. ות הציעו כי משרד החינוך ינקוט במספר צעדים לטיפול בהשלכות הלימודיות של תקופת הקורונה. בין היתר הוצע לנקוט בצעדים הבאים: א' הפחתת עומסים ולחץ בלימודים והתאמת היקפי חומרי הלימוד תוך שיתוף והיוועצות עם הנוער; ב' הרחבת תגבורים להשלמת פערים לימודיים; ג' למידה בקבוצות קטנות; ד' מתן סיוע פרטני בלימודים לכל תלמיד שזקוק לכך; ה' בדיקה יזומה מצד המורים. ות ובעיקר המחנכים. ות לגבי המצב הלימודי של כל תלמיד. ה. לתפיסתם, יחס אישי מצד המורים יעניק לילדים ונוער תחושת ביטחון ללמוד.

● **קידום מדיניות רווונטיות לגל קורונה נוסף או משבר חירומי אחר** - המשתתפים. ות סברו כי כחלק מראייה צופה פני עתיד ותכנון מיטבי למשבר חירומי נוסף יש לפעול במספר מישורים:

א) להבטיח ככל האפשר קביעת הנחיות ברורות ובהירות בנוגע לשינויים עתידיים ולהטלת מגבלות שכן, חוסר הוודאות והשינויים התכופים במציאות של ילדים ונוער בשנתיים האחרונות היוו קושי מרכזי. לדבריהם, גם לאחר התמתנות ההגבלות והחזרה לבית הספר, ה'שגרה' הייתה מבולבלת בהנחיות שונות ואי-ודאות רבה ('לא יודעים מה קורה מחר'), ורצף היום בבית ספר השתנה בן רגע לרגע. יחד עם זאת, מרבית המשתתפים. ות סברו כי הם לא מעדיפים 'ודאות' של שגרת 'סגר ארוך' זאת, גם במחיר של חוסר ודאות כי אחרת אין **"תקוה למשהו אחר - לחזור לשגרה רגילה"**.

ב) מרבית המשתתפים. ות סברו כי למידה מרחוק אינה אפקטיבית וכי יש להימנע ממנה בכל דרך, גם במצבי חירום, ולמצוא כל דרך לקיים מפגשים פסיים במסגרת הבית ספרית.

ג) חלק מהמשתתפים. ות סברו כי בבתי הספר לא הייתה הקפדה מספקת על ההנחיות השונות של משרד הבריאות (מסכות, ריחוק נדרש וכיו"ב), דבר שפגע בתחושת הביטחון. על כן, יש לדאוג מראש לעיגון נהלים מוסדרים, ואף לקבוע חובה למנות אחראי חיצוני שאינו נמנה עם הצוות החינוכי כדי לא לגרום למתחים פנימיים.

ד) הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים. ות שמשבר הקורונה נוגע באופן ישיר לילדים ונוער, ומחייב **ראייה מערכתית שמשלבת את נקודת מבטם**, וקשובה לחוויות ולניסיון שלהם בנושא. ועל כן, יש לפעול לשיתוף של נוער בקבלת ההחלטות ככלל, ובפרט במצבי חירום ובהחלטות הנוגעות באופן ישיר לחייהם של ילדים ונוער. **"אנו להוטים להפסיק ולהשיג את קולנו - אלו החיים שלנו"**.

תובנות נוספות שעלו במסגרת הדיון:

האם אתם מרגישים בתקופה זו שההורים מהווים כתובת תומכת בקשיים מול בית ספר ובמצוקות רגשיות-חברתיות? כיצד יש לדעתכם לפעול מול ההורים (נוכח ההכרה כי גם הם מצויים בתקופה מורכבת)?

מספר משתתפים. ות השיבו כי לרוב ההורים מהווים כתובת לשיתוף במצוקות אך זה תלוי בטיב התקשורת שקיימת עמם בשגרה. חלקם שיתפו כי הם חשים קושי מול ההורים בתקופה זו, אשר נובע בעיקר בשל הפער הטכנולוגי והבין-דורי.

בהיבטים חברתיים-רגשיים קושי זה מתעצם, שכן לדבריהם התקשורת הדיגיטלית לא מובנית להורים. כך, אחד המשתתפים חלק כי "הם [ההורים - ע.ג.] לא יכולים לחוות מה שאנחנו חווים כי הם תמיד יחוו מנקודת מבט שלהם כהורים". **מכאן, המשתתפים. ות הדגישו את הצורך בהכשרות ומתן כלים והסברים להורים.** משתתף נוסף, הוסיף כי **גם בני ובנות נוער זקוקים לסיוע ולעידוד בלהיפתח בפני הורים** ועל כן לצד הכשרות להורים יש לסייע לבני ובנות נוער ולעודד אותם לשתף יותר. לדבריו, חשוב לעשות זאת באופן פרטני או בשיח בקבוצה של מספר תלמידים בודדים.

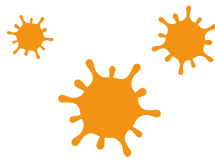
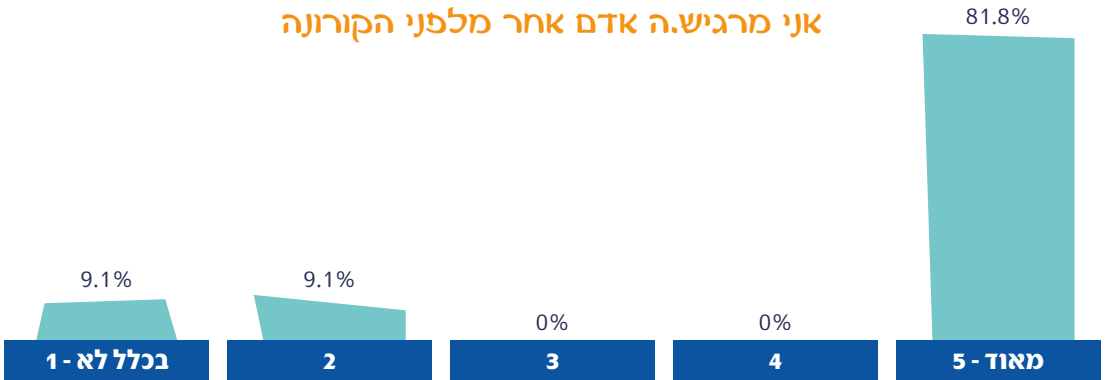
"צריך שיחות בינאישיות עם התלמידים כבית ספר גם אם צריך לערב יותר אנשי חקצוע כבתי הספר ככעיות החברתיות והרגשיות שלנו. אחת שאני רואה יוצאת לא מכירה את רוב התלמידים כי היא אחת על לפחות 600 תלמידים..אז צריך להאכיר מאבאים כדי שיתלמדו יש לו בעיה תהיה אופציה לפנות לאיש חקצוע וזה יעזור לפתור יותר."

בנות ובני נוער שהשתתפו בהליך השיתוף במסגרת פרלמנט הנוער: אביתר דובי, אופק בריהון, אילאיי מרדכייב, אלין שונם-הלוי, הודיה שירן, טליה עובדיה, יהונתן אופצ'ר, יונתן דרומן, ליקה לחמן, לירז מזרחי, מאור אלימלך, מאור אביטל, מאיה הרץ, מאשה בסטיאניס, מירון בר, נינט זינב בן חיים, עומר ירון, עמית אמיתי, עידו וידס, רוני חיים, שיראל פחימה, שיריי לייב.

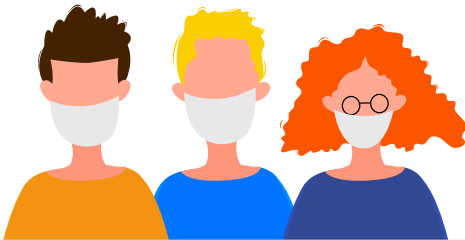

אנשי ונשות המקצוע: רונת דניאל, מדריכה מרכזת ארצית, אגף חברתי קהילתי, מינהל חברה ונוער, משרד החינוך; **נעמי אבוטבול,** מנהלת תחום מסגרות שהייה בקהילה, אגף משפחות ילדים ונוער בקהילה, משרד הרווחה; **מיכל גולד,** עו"ד, מובילת השולחן העגול הבין-מגזרי מטעם הממשלה בנושא ילדים ונוער בתקופת הקורונה, ומתאמת בין-משרדית למניעת עבריינות נוער, משרד המשפטים; **שמחי רוזנבלו,** מנהלת תחום קהילה ושותפויות, עמותת גושן; **עומר שחר,** יו"ר מועצת התלמידים והנוער הארצית.

אני מרגישה אדם אחר מלפני הקורונה

מה הסוגיות שדורשות את המענה הדחוף ביותר בקשר של ילדים ונוער בקורונה?

מפגשים חברתיים

שמירה על שטח

תחושת ביטחון, בעיקר בבית הספר.
לא דואגים לאכופ את הנהלים

יש ילדים שיש להם למשל בעיית קשב וריכוז
בלמידה. אם הם לא נמצאים בחקום עם
מישהו שאחראי עליהם, הם מאבדים את זה.
הכוונה שהם לא מצליחים ללמוד ולהתרכז

כולם בעיקר

אותו דבר כמו לפני הקורונה

שלא עוזרים לתלמידים שנשרו בזמן הזמן
להתקדם בלימודים

צריך יותר לתמוך בפי הרשמי בעיקר,
לדעתי זה מאוד חשוב

לימודים וגם בפי החברתי

חוסר הכנה לגבי העולם שהנוער חי בו,
הציפייה לבוררות בראה גבוהה מדי

חסר לנו השמירה על השמירה

במילה אחת.שתיים - איך אתה מתאר את התקופה הזו?

...

עוד למידה נוספת מהזום ואני...

...

האם הפערים הלימודיים, או קשיים בלימודים משפיעים על תחושות כמו פחדים, חששות, בדידות ועוד?

הליך שיתוף 2: בנות ובני נוער דנים בסוגיות הנוגעות ל'חוק הגנת הפרטיות'

על הזכות לפרטיות של ילדים נוער בעידן הדיגיטלי

הזכות לפרטיות היא זכות אדם חשובה במיוחד בעידן הדיגיטלי. הזכות מציבה את הקו המבחין בין זהותו של הפרט כיחיד לבין היותו חלק מהכלל. הזכות לפרטיות בישראל מעוגנת בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, וכן, באופן מפורט יותר בחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 ('חוק הגנת הפרטיות') ותקנותיו. עם זאת, ככלל, החקיקה בישראל נעדרת התייחסות להיבטים הקשורים לפרטיותם של ילדים ונוער כקבוצה ייחודית, ואף אינה מעודכנת באופן המותאם לאתגרי הפרטיות במרחב הדיגיטלי בכלל. כך, למשל, החקיקה בישראל 'שותקת' בעניין טכנולוגיות פיקוח ומעקב; איסוף, שימוש, עיבוד ואחסון של מידע אישי של ילדים והעברתו לצדדים שלישיים (בעיקר למטרות מסחריות); אחריותם של מפעילי רשתות חברתיות; זכותם של ילדים להסיר מידע אישי שלהם ברשת; ועוד.

הזכות לפרטיות חיונית עבור ילדים ונוער, אשר זקוקים למרחב אישי לשם התפתחות תקינה וגיבוש זהות ותפיסת ה-"עצמי". זאת במיוחד בעידן הנוכחי, בו ילדים ונוער נולדו לתוך מציאות דיגיטלית ('ילדים דיגיטליים', Digital Natives) כאשר המרחב המקוון בא לידי ביטוי בכמעט כל היבט של חייהם. מצב דברים זה אף הולך ומתעצם נוכח תהליכי 'דיגיטציה' שעוברות מסגרות שונות הנוגעות לילדים, דוגמת חינוך, בריאות, ועוד. המרחב המקוון טומן בחובו אפשרויות והזדמנויות רבות לילדים ונוער. אולם, לצד אלו, הוא עלול לכלול גם מצבים מורכבים וסיכוניים. כך, ילדים ונוער במרחב המקוון עלולים להיות חשופים לאלימות, לפגיעה מינית, לבריאות ברשת, לביוש, לפריצה וזליגה של מידע אישי, לדיסאינפורמציה, למניפולציות על דעות והרגלי שימוש, ועוד. המאפיינים הייחודיים של האינטרנט (ויראליות, אנונימיות, קושי במחיקת תכנים, וכיו"ב) הופכים את הפגיעה במרחב המקוון לחמורה במיוחד, ומחייבים מענה מותאם. משכך, יש צורך בתיקון חקיקה בישראל שיכיר באופן ספציפי בילדים כבעלי זכויות, צרכים ואינטרסים מיוחדים בכל הנוגע להגנה על פרטיות בכלל ובסביבה הדיגיטלית הפרט.

סיכום הליך השיתוף

הליך שיתוף זה נערך יחד עם מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים, אשר נציגותיו היו שותפות לבניית התוכן והשתתפו, בין היתר, במפגש היועצות עם בני ובנות הנוער. בנות ובני הנוער שהשתתפו בהליך זה עסקו בסוגיות שונות הנוגעות לזכות לפרטיות של ילדים ונוער, בעיקר במרחב הדיגיטלי, אשר טרם הוסדרו במסגרת חוק הגנת הפרטיות. בני ובנות הנוער המשתתפים. ות הציגו את תפיסותיהם ועמדותיהם, בין היתר, בנוגע למשמעות הזכות לפרטיות עבורם; להסכמה של ילדים (או להסכמה הורית, בהתאם לגיל הילד.ה) לאיסוף, לשימוש או לאחסון של המידע האישי שלהם; למידע מובן ומותאם-גיל לילדים בענייני פרטיות; לפרסומות ודיוור ישיר לילדים; להכרה בזכות של ילדים 'להישכח' ולאפשרות מחיקה של המידע האישי של ילד.ה שהועלה לרשת; ועוד.

כמו כן, המשתתפים.ות ציינו בהדגשה, כי ההיבטים הרגולטוריים שנדונו שלובים בהיבטים חינוכיים, חברתיים וערכיים, וכי לצד הסדרה משפטית, יש לשלב כלים משלימים נוספים, דוגמת הכשרות ותוכניות לימוד בנושא. כחלק מההכשרה בפרלמנט הנוער, המשתתפים.ות למדו על היבטיה השונים של הזכות לפרטיות, על חוק הגנת הפרטיות, על הסדרים משפטיים הקיימים במדינות שונות, ועוד. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים.ות עם קובעי מדיניות ואנשי נשות מקצוע בתחום לשייר ובלתי אמצעי ('מפגש היועצות'), בו דנו יחד על התבונות ועמדות של הנוער בנושא זה, וחלקו גם מהחוויות האישיות שלהם.

תבונות, עמדות, ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים.ות בהליך השיתוף, ובכלל זה ב'מפגש היועצות' עם קובעי המדיניות ונשות ואנשי המקצוע, סברו כי **הזכות לפרטיות היא זכות חשובה ביותר ורלוונטית מאוד לחיים של ילדים ונוער** בעידן הדיגיטלי. עבור רבים מהמשתתפים.ות, המונח 'פרטיות' מבטא ביטחון, מרחב אישי וכבוד.

המשתתפים.ות ציינו כי **האתגרים והסכנות שמוכרים להם ברשת** כוללים בעיקר פגיעות מיניות ברשת, דיסאינפורמציה ('פייק ניוז'), וכן אלימות מקוונת, שיימינג וחרמות. ההיכרות והמודעות לסכנות אחרות כמו מניפולציה על הרגלי צריכה; ניצול כלכלי וסחיטה, זליגה ופריצה של מידע אישי, פחות מוכרות. לעומת זאת, בנושא זה בלטה המודעות בקרב המשתתפים.ות מרהט לסכנה של דליפת מידע אישי. כך למשל אחת הנערות שיתפה כי היא נוהגת לבקש מחברותיה למחוק תמונות אפילו אם הן שמורות רק במכשיר החכם עצמו ולא עלו לרשת. נער אחר תיאר כי לא פעם הוא וחבריו משתמשים ברשתות החברתיות כמעין 'יומן אישי' ומרחב לאחסון ושמירת תמונות ומידע אישי דרך חשבון ייעודי שהקימו עבורם (קבוצת וואטסאפ אישית), ולכן החשש לדליפת מידע אישי עוד יותר גובר.

המשתתפים.ות חשו כי, ככלל, **ילדים ונוער מודעים לאתגרים ולסכנות ברשת, אך זאת באופן מוגבל ומצומצם**. בפרט, הם סברו, כי אין לילדים ונוער מודעות מספקת בנוגע להשלכות של הפעולות שלהם ושל גורמים אחרים ברשת על זכותם לפרטיות. בהקשר זה, מרבית המשתתפים.ות שיתפו כי **ההדרכות במסגרת בית הספר על מוגנות במרחב הדיגיטלי אינן מספיקות, ואינן מעשיות**. שכן, הדרכות אלה לרוב מתקיימות באופן חד-פעמי, מתמקדות במימד ה-'סכנה' ו-'הרתעה', ולא מקנות כלים ומיומנויות מתאימות להתנהלות מיטיבה ברשת ולהתמודדות עם מצבים מורכבים.

בקרב המשתתפים.ות הייתה הסכמה רחבה כי על המדינה לנקוט צעדים על מנת להבטיח הגנה משמעותית על פרטיותם של ילדים ונוער וכי יש לקבוע בחוק הגנת הפרטיות הסדרים ייחודיים עבורם. **"המדינה כבר מעורבת ויוצאת צ'ינו הרבה פרטים של חינוך.. אז היא צריכה להיות מעורבת בהגנה על צ'ינו."**

מרבית המשתתפים.ות סברו כי הסנקציות כלפי מי שמפר את זכותם לפרטיות צריכות להיות חמורות יותר ממקרים של פגיעה בפרטיות בבגירים. חלק מהמשתתפים.ות הסבירו כי אמנם 'תפיסות' של פרטיות מתגבשות בגילאים יותר בוגרים אך עצם הצורך בפרטיות קיים כבר מגיל צעיר. היו משתתפים.ות שסברו כי הצורך בהגנה על הפרטיות אינו רק תלוי גיל אלא תלוי גם בנסיבות החיים והצרכים של כל פרט ופרט ומשכן מדובר בתפיסת פרטיות אישית, דינמית ומשתנה לאורך זמן.

ההצעות של בני ובנות הנוער:

במסגרת הליך השיתוף וההיוועצות עם קובעי המדיניות ואנשי ונשות המקצוע, דנו בנות ובני הנוער בסוגיות מרכזיות שטרם הוסדרו בחקיקה, ולהלן תובנותיהם והצעותיהם בנושאים השונים:

התנהלות ברשת ותפיסת מידע 'אישי'

המשתתפים. ות שיתפו מניסיונם כי מבין הפעולות השונות במרחב הדיגיטלי, ילדים ונוער עושים שימוש באינטרנט בעיקר לצרכי פנאי (משחקים, צפייה בסדרות ותכנים אחרים), לצרכים חינוכיים-לימודיים, ולצרכים חברתיים, כאשר את מירב הזמן במרחב המקוון הם מבלים **ברשתות החברתיות**. רק כמחצית מהמשתתפים. ות ציינו כי הם בוחרים לשתף מידע, תמונות וסרטונים שלהם, בתפוצה רחבה. עוד עלה כי פעמים רבות הם חוששים משיתוף נרחב נוכח תגובות פוגעניות אפשריות מהסביבה. בהקשר זה, משתתף הנוהג לעלות תכנים ברשתות תיאר כי כל מספר ימים הוא גולל אחורה ב'פיד' שלו לבחון אילו תכנים למחוק. לדבריו, המבט הרטרופסקטיבי כלפי סרטון או תוכן, שבזמן העלאתו נראה נחמד או מצחיק, גורם לו לעיתים לשנות את דעתו לגבי אותם תכנים.

המשתתפים. ות הסבירו שלרוב רשתות חברתיות הן כלי לצריכת תוכן, להיכרות, לשיח ולתקשורת אישית (לא דווקא לשיתוף רחב), וכי הם רואים ברשתות החברתיות דרך נוחה לדבר עם בני גילם וליצור קשרים עמוקים וחברויות. המשתתפים. ות התייחסו לכך, כי בתקופת הקורונה הרשתות החברתיות היו הכרחיות, וסיפקו תחליף חיוני לקשר ומפגשים פיסיים עם בני גילם. כמו כן, עלה בדיונים שקיים מגוון של רשתות חברתיות בשימוש של בני ובנות נוער, ולרוב הם נמצאים במספר רשתות חברתיות במקביל.

מרבית המשתתפים. ות שיתפו, כי חשוב להם שמידע פרטי שלהם לא יהיה נגיש באופן פומבי ברשת, וציינו כי הם מקפידים במידה גבוהה לשנות הגדרות פרטיות ברשתות החברתיות, על מנת לצמצם את החשיפה בפני זרים. בנוסף, המשתתפים. ות התייחסו למידע שהוא ככלל פרטי (כגון כתובת מגורים, מידע רפואי, מספר טלפון ומידע על המשפחה), אך סברו כי הגדרת מידע 'רגיש' ו'אישי' לא יכול שתיעשה דרך רשימה מוגדרת, קבועה ואחידה של 'מיידעים', אלא היא משתנה בהתאם לגיל, לתפיסת הפרטיות האישית, והנסיבות וההקשר. דהיינו, לגורם או גורמים עמם הם חולקים את המידע. כלומר, יש הבדל בין חשיפת מידע מסוים מול הורים, חברים, מוסד חינוכי, חברות מסחריות או כל גורם אחר. כך, אם מידע שנמסר לחבר או חברה קרובים ייחשף בפני גורמים אחרים, זה ייתפס כפגיעה בפרטיות. עוד עלה בקרב המשתתפים. ות כי יש קשר בין הפלטפורמה הדיגיטלית עצמה לבין הציפייה לשמירה על הפרטיות. לדבריהם, בני ובנות נוער תופסים **פלטפורמות דיגיטליות מסוימות כמרחבים של פרטיות בהם חשובה להם הגנה מוגברת** - למשל 'וואטספ' או כל תקשורת שהיא 'אחד על אחד'.
"יש מקומות שלא אכפת לי שייקדו עלי הכל אכתי יש מקומות שאני לא מרבישה כח לתת אפילו את מקום מאוריי".

תנאי שימוש והצהרות פרטיות

מרבית המשתתפים. ות שיתפו כי אין להם ידע מספק לגבי אישור הצהרות פרטיות בין ב-'קוקיז' באתר אינטרנט ובין בהגדרות פרטיות של יישומונים שונים ('אפליקציות'). הם הסבירו כי הם יאשרו את השימוש באתר או אפליקציה (רשתות חברתיות, משחקים, שירותי אינטרנט שונים וכיו"ב) גם במחיר של חוסר קריאה או אי-הבנה מספקת לגבי משמעות ההסכמה שניתנה. עוד עלה, כי ישנם ביטויים ומונחים המופיעים בהצהרות פרטיות שונות שלכאורה המשתתפים. ות 'התרגלו' אליהם אבל בפועל הם לא מבינים את משמעות הדברים. לכן, פעמים רבות הם חושבים כי הם מאשרים דבר מסוים, אך בדיעבד הסתבר להם כי אישרו דבר אחר.

לפיכך, המשתתפים.ות הדגישו את הצורך בניסוח הצהרות פרטיות פשוטות להבנה, ברורות וקצרות, וכן בהנגשה שפתית מאנגלית, ושימוש בשפה ידידותית ופשוטה לילדים ונוער. על ההצהרות לכלול התייחסות למשמעות איסוף המידע, אופן השימוש במידע והשלכות אפשרויות של פגיעה בפרטיותם. בהקשר זה, הוצע לחלק את הגדרות הפרטיות כך שכל נושא יעלה בנפרד, ובאופן מובחן, כך שניתן יהיה לתת הסכמה ייעודית לכל היבט והיבט. המשתתפים.ות סברו שיש חשיבות לכך שהצהרות פרטיות יהיו מונגשות גם לגילאים שונים, למשל לאפשר שימוש בהנפשות או ציורים עבור משתמשים צעירים יותר. כמו כן, המשתתפים.ות הדגישו כי לצד החשיבות בהצהרות ברורות ופשוטות, **נושא זה חייב להיות מלווה בהכשרות ושיח** כבר מגילאים צעירים בביה"ס יסודי.

בנוסף, המשתתפים.ות עמדו על הפער בין ההקפדה לשנות הגדרות פרטיות בעת שימוש באפליקציה לעומת 'לחיצה עיוורת' בהסכמה הראשונית. לדבריהם, אישור ההסכמה נתפס כ-'מגילה' חסרת פשר, לעומת הגדרות הפרטיות הנקודתיות, שהן על פי רוב ברורות ונגישות יותר. בנוסף, אחת המשתתפות הסבירה כי קיים גם פער תפיסתי המוביל להתנהלות שונה בשלב ההתקנה לבין השימוש בפועל, שכן רק לאחר ההתקנה קיימת תחושה של משתמשת פעילה **"אני יודעת שאני כבר עס.. עס לי חשבון.. לפני שאני חוריה את האפליקציה אני לא חתייחסת לזה כחור מתנה"**.

הסכמה לשימוש ולאיסוף מידע ברשת

מרבית המשתתפים.ות סברו כי נדרשת אחריות ומעורבות של מבוגר עד גיל מסוים בו הנערה יכולה להתנהל באופן עצמאי ברשת, וכי יש יתרון **באימוץ הבחנות גילאיות בהקשר של מתן הסכמה לשימוש בשירותים ו/או יישומים שונים ברשת** (למשל, טיקטוק, רובלוקס, וכיוצ"ב) וכפועל יוצא מכך לאישור הכרוך בהסכמה לאיסוף מידע אישי.

לדבריהם, שימוש ברשת הוא מיומנות שנרכשת עם השנים ותוך התנסות בה. לתפיסתם, עם ההתבגרות עולה המודעות למתן הסכמה לאיסוף מידע. כך, למשל, אחת המשתתפות שיתפה כי בתור ילדה נהגה לאשר איסוף מידע ללא הבחנה בשירותים שונים - החל מרשתות חברתיות ועד שירותים רפואיים, אך כיום כבר לא עושה כן. עם זאת, מרבית המשתתפים.ות סברו כי **סוגיית קביעת הגיל הינה מורכבת**, ויש להכיר בכך שלכל נערה רמת בגרות אחרת, וכי יש שוני מהותי בין נערה לנערה. אף באותו גיל. לכן, **יש קושי להצביע על גיל מסוים ואחיד שיתאים לכולם**. **"אין גיל מסוים שהכל מתנה"**.

הגם שהמשתתפים.ות הצביעו על הקושי לקבוע מנגנון גיל מסוים ואחיד, רובם חשבו שגיל 13-14 הינו גיל מתאים למתן הסכמה לשימוש ואיסוף מידע. חלקם קישרו זאת גם לחוויה המעצבת של הכניסה לתיכון. לצד זאת, נשמע קול לפיו יש לקבוע גיל מאוחר יותר (גיל 15-16). מרבית המשתתפים.ות סברו שיש הבדל משמעותי בין ילדה בן 12 לילדה בת 15 בישראל בכל הנוגע ליכולות ולהבנה את המרחב המקוון. לעומת זאת, מיעוט המשתתפים.ות סברו שהחל מגיל 12 אין הבדל משמעותי לעניין שימוש ברשת. בעיניהם, אם החוק בישראל קובע אחריות פלילית לקטינים מגיל 12, ראוי לאפשר לאותם ילדים לאשר באופן עצמאי שימוש ברשת והגדרות פרטיות (אלא אם מדובר במידע רגיש במיוחד או מסוכן עבור הילדה, אשר מצריך מעורבות של הורים).

חלק מהמשתתפים.ות הביעו **זווית ראייה אחרת לפיה הגיל לאישור עצמאי צריך להיקבע ביחס לכלל סוג אפליקציה ולתנאי השימוש בה ובהתאמה לסוג המידע המועבר**.

המשתתפים. ות הדגישו לאורך הליך השיתוף כי **הדרישה ל-'הסכמת הורים' או הגבלת שימוש לפי גיל, מרוקנת מתוכן בפועל בשל מנגנון ההסכמה הקיים** - לחיצה על כפתור הנגיש לכל, והעדר כלים לאכיפה אפקטיבית. **"כפי שסביר אני כבר כן 70"**. **"אם ככה צילם ההסכמה לא חשוב כי כולם מחלטים את זה על עצמם"**. עוד עלה כי לצורך גיבוש מדיניות יש לקחת בחשבון שהורים לא תמיד זמינים למתן הסכמה עבור ילדיהם ולפעמים יש דחיפות לשימוש מידי באפליקציה, אפילו לזמן קצר. בהקשר זה המשתתפים. ות סברו כי יש **לפתח מנגנונים אמורים להסכמת הורים** ולוודא את האישור מולם במקרים שבהם הוא נדרש ומתאים. כך למשל אחד המשתתפים הציע לקובעי המדיניות הרלוונטיים ללמוד ממנגנונים יותר מורכבים לביורו הסכמה שפיתחו בחו"ל.

רוב המשתתפים. ות סברו כי **אחוז ניכר מההורים נעדר הכשרה, ידע והיכרות מספקת עם המרחב המקוון ועם הנושא של הגדרות פרטיות**, וכי לנוער יש מודעות והבנה גדולים יותר לעומתם. המשתתפים. ות הכירו בכך שבגילאים צעירים חשוב שתהיה מעורבות גבוהה יותר של ההורים, ועל כן יש **חשיבות מרענת להכשרה ומתאימה של הורים ולמתן כלים עבורם**. ואילו בגילאים בוגרים יותר (למשל, תיכון), מעורבות הורית מיטיבה כרוכה בעיקר בהכוונה, שיח פתוח, ותמיכה וסיוע במקרים ספציפיים מתוך ניסיון חייהם (לדוגמה, כאשר הנערה נחשפים לפגיעה ברשת או נדרשים להתמודדות אחרת). **"אם זה חסוה (פואנטי) נחשפתי אליו כן הייתי רוצה אמא שלי תהיה ליד ותצטרף לי"**.

באשר לאפשרות בחיוב נותני שירותים לשוב ולדרוש הסכמה מחודשת לאיסוף מידע עלו מספר קולות שונים בקרב המשתתפים. ות. היו משתתפים שסברו שהסכמה מחודשת בכל תקופה משמעותית (כמו בכל שנה) יכולה לייצר מוטיבציה לקרוא בעיון את הגדרות הפרטיות ולהתעניין במה שמאשרים, משום שבפעם הראשונה 'רק רוצים להתחיל להשתמש' באפליקציה. מצד שני היו קולות שחששו שמנגנון שכזה עלול לאשר פגיעה בפרטיות, לכאורה מתוך בחירה. שכן, מנגנון כזה עלול ליצור אדישות בקרב משתמשים. ות, וסביר להניח שבפועל ילדים ונוער לא יתעמקו בהצהרות. לכן אין זה פיתרון שישפר מעורבות של המשתמש בפגיעה בפרטיות אלא **נדרש שהמדיניות מראש תהיה טובה "לא חשנה חתי מאשרים אותה כדי שלא תהיה נשכחית חדי"**, ושהאפשרות לשנות הגדרות פרטיות תהיה זמינה, נוחה ונגישה כל הזמן.

פרסום ושיווק ממוקד

מרבית המשתתפים. ות ציינו כי הם **מודעים לכך שהיסטוריית הגלישה שלהם נקלטת ומועברת לגורמים מסחריים לצורך שיווק ופרסומות**. חלק מהמשתתפים. ות ראו זאת באור שלילי, וסברו כי כל שיווק ממוקד הינו בבחינת 'חציית קו אדום', ללא קשר למוצר או לשירות המפורסם (למשל, - גם אם מדובר בהצעות למורה פרטי למתמטיקה). **"זה כאמת לא אנינס, זה לא חשנה סעוצר לי - זה דברים אני מעדיפה לעשות לכדי"**. לעומתם, חלק מהמשתתפים. ות ראו את הפרסום והשיווק הממוקד באור יותר חיובי, ככל שהוא מתאים, ובשים לב להקשר ולסוג המידע בו נעשה השימוש. כך, חלק מהמשתתפים. ות ציינו כי אם יש להם צורך בשירות או מוצר מסוים, ומיד הופיעה פרסומת רלוונטית, הדבר עשוי לסייע להם. עדין, הם הדגישו שיש הבדל אם הצעת הפרסום הופיעה בעקבות חיפוש אקטיבי מצדם (מקובל) או בעקבות חדירה לתוכן של שיחות אישיות (לא מקובל). כמו כן, אחת המשתתפות הדגישה כי יש **הבדל מהותי בין שיווק ממוקד שנעשה ללא הסכמה מודעת לבין אפליקציות ייעודיות המציעות תכנים מותאמים** אישית כחלק מהגדרת השירות (כמו 'פינטרסט', ספוטיפיי וכיוצ"ב).

מרבית המשתתפים. ות סברו כי הם **צריכים לדעת בבהירות איזו מידע האפליקציה דורשת מהם והאם יש הלימה בין ההרשאות שניתנות לבין מטרת היישום**. זאת, מאחר ופעמים רבות אפליקציות אוספות מידע שאינו נדרש למהות השימוש אלא למטרת שיווק ומכירה לגורמים שלישיים. כך, לעמדתם, יש צורך להפריד בין הסכמה לאיסוף מידע כחלק מהשימוש באפליקציה מסוימת לבין איסוף מידע שיימכר/יעבור לצדדים שלישיים.

הפרדה מסוג זה תגביר בעיניהם את תחושת הביטחון והשליטה. בהקשר זה, עלתה הצעה כי למרות ההכבדה שבכך, ראוי שכל מידע המועבר לגורמים שלישיים יחייב הסכמה קונקרטית בזמן אמת, בניגוד להסתמכות על הסכמה חד-פעמית 'מעורפלת' הניתנת בשלב הראשוני של הורדת השירות. כמו כן, בנושא הזה, מרבית המשתתפים.ות סברו כי יש לאסור באופן גורף על **העברה ו/או מכירה של מידע** בכל הנוגע לילדים בגילאים צעירים או לכל הפחות להבטיח פיקוח מחמיר.

באופן רחב יותר, חלק מהמשתתפים.ות סברו שצריכה שתהיה בכל אפליקציה אפשרות לבחור כי המידע שלהם לא ייאסף או יימכר לצדדים שלישיים (גם אם בחירה כאמור כרוכה בתשלום), וזאת לצד הגרסה הנגישה וה-'חינמית'. לעומת זאת, אחת המשתתפות סברה שממילא נאסף מידע 'ביג-דאטה' (למשל דרך מנועי חיפוש כמו גוגל), ולכן העלתה חשש שבפועל אפשרות זו אינה פרקטית: המידע ימשיך להיאסף כך או כך, והתוצאה בפועל היא שתתווסף דרישה לתשלום.

בנוגע לאיסוף מידע סטטיסטי - חלק מהמשתתפים.ות סברו שאין בכך בעייתיות כל עוד לא מדובר במידע ספציפי שיכול לזהות אותם או להוביל לזיהוי. עם זאת, היו משתתפים.ות שראו גם בכך צעד פולשני משום שלא היו רוצים שאף אדם זר יידע עליהם פרטים מבלי שהם יודעים את זהותו. **"זה אף פעם לא נעים לדעת מהידע הפרטי שלי, לא חסנה כמה פרטי, מסתובב איפהו אצל אנשים איתה לא מכיר"**.

תכנים פוגעניים וכלי דיווח

"לחצתי דיווח, ורק אלוהים יודע מה יעשו עם זה".

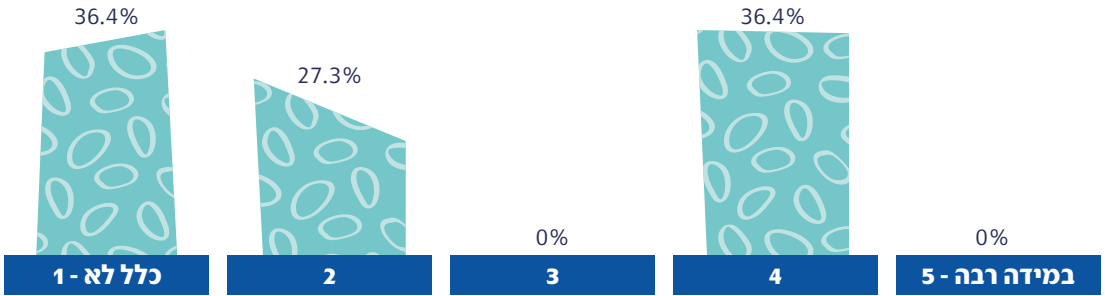
המשתתפים.ות תיארו כי הם נחשפים באופן תדיר לתכנים לא מותאמים או פוגעניים ברשת, וכך גם בני משפחתם הצעירים יותר. מניסיונם, התכנים והפרסומות 'קופצים' גם באתרים או פלטפורמות בהן לא ניתן לצפות לתוכן כאמור **"אני נאיב רואה באתרים סדרות אנימציה.. ואז מוסח מקום קופצות אותן פרסומות מהדרות על חין... ובעיקרון זה אתרים לילדים"**. המשתתפים.ות הדגישו כי חשיפה לפרסומות ותכנים מיניים מתרחשת לעתים קרובות, וזאת מבלי שנכנסו בעבר לאתרים לצריכת תכנים מעין אלו. משכך, מרבית מהמשתתפים.ות סברו כי יש הכרח בפיקוח בנושא זה, והדגישו את החשיבות בהסדרה משפטית למניעת חשיפה לתכנים ו/או פרסומות שאינם מותאמים לגילם. בהקשר זה, עלתה הצעה לפיה בכל אפליקציה או רשת חברתית יהיה 'אזור מוגן' שבו ילדים לא יחשפו לתוכן שעלול לפגוע בהם בצורה כלשהי, שכן **"בקלות אפשר להיחשף לתוכן שלא מתאים לילד 6 ולא לילד 16"**. **"צריך להכיר חודעות שזו לא אסחתך אם נתקלת בתוכן כזה או אחר"**.

באשר למנגנוני הדיווח על תכנים לא הולמים, המשתתפים.ות הסבירו כי **אמצעי הדיווח לא תמיד נגישים** באפליקציות השונות - מבחינת שפה, תוכן והתאמתם לילדים ונוער (למשל, ישנן אפליקציות בהן אין אפשרות לדווח בעברית), ו/או לא קיימים בכלל (למשל, אחד המשתתפים שיתף כי באפליקציית משחק מוכרת 'קפצה' פרסומת שהכילה תוכן פורנוגרפי, אך לא הייתה אפשרות לדווח על הפרסומת אלא רק על המשחק עצמו). עוד עלה מהמשתתפים.ות כי לא תמיד קיימת 'כתובת' ברורה לדיווח, וגם כאשר כבר נשלח דיווח התחושה היא שהוא לא זוכה להתייחסות ומטופל ברצינות הנדרשת, ושכל מקרה הם לא מקבלים משוב על הדיווח ותוצאותיו. **"המשרדים של המשחק לא בארץ והם לא מטפלים בזה"**. **"לחצתי דיווח, ורק אלוהים יודע מה יעשו עם זה"**. המשתתפים.ות מרהט שיתפו כי לרוב הדרך שלהם להתמודד עם תוכן פוגעני אינה דיווח, אלא חסימת משתמשים ('וזר') או הימנעות מגלישה חוזרת באתר. בנוסף, חלק מהמשתתפים.ות הסבירו כי בשל ההצפה בתכנים שונים במרחב הדיגיטלי ובמדיה החברתית, הם מפתחים מעין 'אדישות' לתכנים פוגעניים ברשת ולכן, כלל, לא מדווחים אלא כאשר מדובר בתוכן פוגעני בצורה חריגה, או תכנים פוגעניים שמכוונים אליהם ישירות.

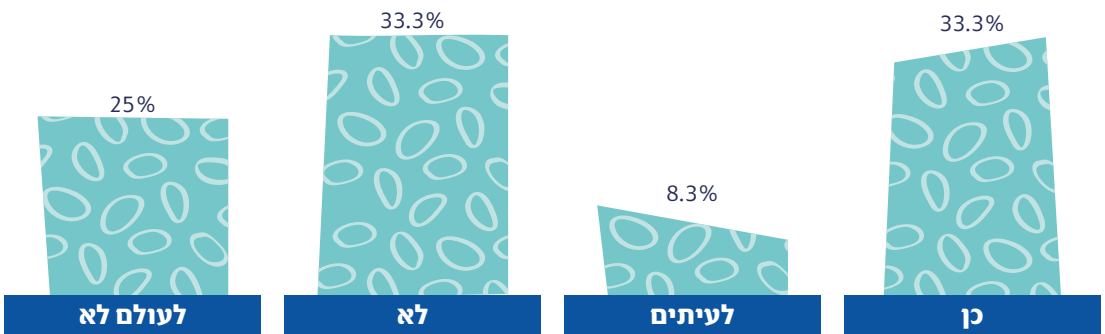
החוויה של שימוש ברשתות חברתיות לילדים ונוער

האם אתם נוהגים לגלול אחורה, לעבור על הפיד ולמחוק דברים שהעלתם?

האם אתם מורידים או יצא לכם להוריד אפליקציות בתשלום?

האם אתם נוהגים למחוק/לנקות הסטוריית גלישה שלכם?

תובנות נוספות שעלו במסגרת הדין:

"איזה כלים הייתם רוצים לקבל ממערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית כדי להתמודד עם ההגנה על הפרטיות שלכם?"

המשתתפים. ו.ת. העלו את הצורך בהכשרות בבתי הספר כבר מגילאי יסודי. אחת הנערות שיתפה כי במסגרת 'מגמת משטרה' בבית ספרה היא עברה הכשרה ולמדה בין היתר איך לדווח במצבי פגיעה ולטעמה יש לעשות זאת גם בהקשר זה וכבר בגיל צעיר.

משתתפת אחרת השיבה כי יש צורך בכתובת נגישה בבית ספר ('מישהו לפנות אליו'). לדבריה, התחושה היא כי אין למי לפנות או שלא יודעים למי לפנות. היא הסבירה כי המחשבה הראשונית היא לפנות למשטרה אבל קיימת רתיעה רבה מהגשת תלונה רשמית ופתיחת תיק ולכן היא רואה חשיבות במינוי גורם מתווך בבית ספר שיהיה נגיש לנוער ושיידעו עליו, אשר יפעל מול הגורמים הרלוונטיים.

בנות ובני הנוער שהשתתפו בהליך השיתוף במסגרת 'פרלמנט הנוער': מורן גפני; ליאן אטיאס; הודא אבו מדיעם; מוסטפא אבו מדיעם; נטע גרצשטיין; תומר כהן; באשיר אבו מדיעם; עדן משה; גיהאן אבו מדיעם; דלאל אלטורי; מדלין גלאל; גאיה לוזון; נור אלזיאדנה; רימאח עטאונה; ניקול מוטנקו; נועם אבקסיס; גינת אמבר; נהוראי ועקנין; נועה כהן; עמרי אלזרע; אוראן פרץ; מעין אביטן; סוניה בולסונובסקי; גולן גולד; אביטל שלומוב; אילאיי מרדכיב.

נציגות משרד המשפטים:

מיכל אברהם, עו"ד, מנהלת מחלקה, יעוץ וחקיקה (ציבורי-חוקתי), משרד המשפטים.
ליאת יעקובוביץ', עו"ד, ממונה, ייעוץ וחקיקה (ציבורי חוקתי), משרד המשפטים.

אנשי ונשות מקצוע נוספים שהשתתפו במפגש היוועצות:

רן שי, יו"ר הוועדה האתית משפטית הארצית, מועצת התלמידים והנוער הארצית; **אורנה היילינגר,** מנהלת נטיקה באיגוד האינטרנט הישראלי; ד"ר **האמה אבו-קשק,** מרצה בכירה במחלקה לתקשורת - המכללה האקדמית ספיר. וחוקרת במחלקה לחינוך באוניברסיטת בן גוריון בנגב; **יסמין ליסמן,** מפקחת שפ"י, נציגת משרד החינוך במטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת; ד"ר **סאני כלב,** עו"ד, מרכז מחקר בכיר, מחלקת חדשנות ופיתוח מדיניות, הרשות להגנת הפרטיות במשרד המשפטים.

הליך שיתוף 3: בנות ובני נוער דנים על השתתפות נוער בנושא משבר האקלים

לשינויי האקלים יש השפעות מרחיקות לכת על ילדים ונוער הן בעידן הנוכחי והן על חייהם כ-“דור העתיד”. על כן ישנה חשיבות ודחיפות בהשתתפות נוער בקבלת החלטות בנושא בכל הזירות הרלוונטיות לרבות הכנסת, הממשלה, בתי המשפט, החברה האזרחית, בתי הספר, ארגוני הנוער, מחאות ציבוריות, כמו גם דרך החלטות אישיות לגבי אורח חיים.

עם זאת, ישנם חסמים משמעותיים להשתתפות בני נוער בקביעת מדיניות ביחס לשינויי אקלים. חוסר מודעות וידע פוגעים ביכולתם של בני נוער להשתתף באופן משמעותי. יתרה מכך, הנושא נתפס כמחייב מומחיות ייחודיות, בשל הקשר שלו לתחומים של מדע, כלכלה, מדעי החברה, ועוד. עקב כך, חשוב מאוד שמקבלי ההחלטות יהיו חסמי השתתפות אלו ויפתחו תוכניות להתמודדות עמם.

סיכום הליך השיתוף

הליך שיתוף זה נערך בשיתוף פעולה עם ארגון 'אדם טבע ודין', אשר נציגותו הייתה שותפה לבניית התוכן ושימשה כמומחית במפגש ההיוועצות עם בני ובנות הנוער.

במהלך הדיון בפרלמנט הנוער הציגו בני ובנות הנוער את העמדות, התפיסות וההצעות שלהם בנושא של השתתפות בני ובנות נוער בנושא משבר האקלים. הדיון עסק בהשפעה המשמעותית של משבר האקלים על חייהם של ילדים ונוער - הן ברמה הגלובלית והן בהקשר הישראלי הייחודי - ובחשיבות של שמיעת ילדים ונוער בנושא מתפתח זה. בתוך כך, הקבוצה דנה באפיקי ההשתתפות השונים בתחום האקלים, ומידת התאמתם לילדים ונוער; זיהתה חסמים להשתתפות כאמור; והציעה דרכים שונות לעידוד ההשתתפות ולקידום מעורבותם של ילדים ונוער בנושא האקלים.

כחלק מההכשרה, המשתתפים.ות למדו, בין היתר, על משבר האקלים, משמעותו, והאופנים בהם הוא בא לידי ביטוי ברחבי העולם ובישראל בפרט; על השפעות משבר האקלים על ילדים ונוער, בהווה ובעתיד; על אפיקי ההשתתפות השונים בתחום האקלים; ועל הזכות להשתתפות באמנת זכויות הילד. ומקומם של ילדים ונוער בקריאה לפעולה בנושא זה וקידומו. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים.ות עם קובעי מדיניות ואנשי נשות מקצוע בתחום לשיח ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש היוועצות'), בו דנו יחד על התובנות וההצעות של הנוער בנושא זה.

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים. ות בהליך השיתוף, ובכלל זה ב'מפגש ההיוועצות' עם קובעי המדיניות ונשות המקצוע, הדגישו כי הם רואים בנושא האקלים כבעל חשיבות עליונה. התחושה שעלתה בקבוצה הייתה כי הזמן לפעולה ביחס לאקלים הולך ואוזל ("אין זמן"); הנזקים לסביבה (כמו 'זבל בחופי הים'), בעלי חיים, ולבני האדם כבדים, לעיתים בלתי הפיכים (כך למשל תיארו כי הם עדים לשינויי אקלים והשפעותיהם, כגון שינויים קיצוניים במזג האוויר). עוד עלה בקבוצה כי בני ובנות הנוער המשתתפים. ות מודאגים מהנושאים של פליטת מזהמים, פגיעה בבעלי חיים ומשאבי טבע, וכי הם חשופים למתרחש בעולם גם באופן ישיר מהרשת. בהקשר זה, המשתתפים. ות ציינו כי הפעילות שנעשית עד כה על ידי מדינות העולם אינה מספיקה. "החצב אכחית האקלים די אף הפניס".

אולם, הגם שהם מבינים את החשיבות של נושא המשבר ככלל, בני ובנות הנוער המשתתפים. ות הדגישו כי דווקא ההשפעה של משבר האקלים על ילדים ונוער - הן 'כאן ועכשיו' והן 'בעתיד' - אינה ידועה וברורה דיה עבורם, וכי נחוץ לילדים ונוער עוד ידע ולמידה על נושא זה. בהקשר זה, הייתה הסכמה רחבה בקבוצה כי נוכח ההשלכות הקשות של משבר האקלים, חשוב לוודא כי הלמידה על הנושא תיעשה באופן 'חיובי' ומותאם גיל על מנת שלא להרתיע או להבהיל אותם. בהקשר זה עלה כי חשיפה לתכנים קשים הנוגעים למשבר האקלים עלולה ליצור רגשות אשם וחרדה בקרב ילדים ונוער, ובמקום לעודד השתתפות ומעורבות היא דווקא עשויה לייאש ולגרור לילדים ולנוער 'להיאתם' לנושא ולהימנע מלמידתו לעומק. עדין, המשתתפים. ות הדגישו כי הם מעוניינים להכיר את תמונת המצב האמיתית ביחס למשבר האקלים - גם אם היא מטרידה - וכי הדבר יכול גם להניע אותם לפעולה. אך, כאמור, הם הציעו שהלמידה תיעשה באופן חיובי ומותאם-גיל (כלומר, תלמידים. ות בתיכון יכולים ללמוד באופן יותר נרחב על ההשלכות הקשות של משבר האקלים, לעומת ילדים בחטיבות ביניים או בתי ספר יסודיים), ותתמקד בפתרונות ובצעדים שניתן לבצע ובקידום תחושת אחריות בקרב ילדים ונוער להבדיל מתחושת אשמה.

כמו כן, הייתה הסכמה רחבה בקבוצה על החשיבות של הזכות להשתתפות עבור ילדים ונוער בכלל. המשתתפים. ות הדגישו כי לא ראוי לקבל החלטות מבלי להתחשב בכל האנשים שמושפעים מהן, לרבות ילדים ונוער, ומבלי לאפשר להם להביע את עמדתם ולהשפיע על קבלת ההחלטות.

במסגרת הדיון, הקבוצה התייחסה למרחבי ההשתתפות השונים בתחום האקלים, ביניהם השתתפות דרך הכנסת ומשרדי ממשלה; בתי משפט; ארגונים סביבתיים; בתי ספר; תנועות נוער וחוגים; הפגנות ופעילות מחאה; וכן השתתפות דרך קבלת החלטות אישיות (למשל בתחום הצרכנות, תזונה, וכיוצ"ב). המשתתפים. ות סברו כי יש לעודד השתתפות של ילדים ונוער בכל המרחבים הללו, הן פיזית והן באופן מקוון, וכן ברמות שונות (בית ספרית, מקומית, ארצית, ובינלאומית).

כמו כן, הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים. ות כי ההשתתפות בקביעת מדיניות אקלים דרך מנגונים רשמיים (הכנסת, משרדי ממשלה, פרלמנט הנוער, וכיוצ"ב), ארגונים סביבתיים, ובתי ספר ותנועות נוער הינה חשובה במיוחד עבור ילדים ונוער. בפרט, הייתה הסכמה כי השתתפות דרך ארגונים הינה מתאימה במיוחד לנושא של משבר האקלים, מכיוון שיש קושי לפעול באופן פרטי מול מסגרות מוסדיות בתחום זה; ארגונים יכולים לסייע במתן ידע, הכשרות, והעלאת מודעות; ולהיות חלק מקבוצה וארגון מקנה תחושה של ביטחון ('גב') ומעמד. המשתתפים. ות הביעו רתיעה מהשתתפות דרך מחאה. חלק מהמשתתפים. ות סברו כי הפגנות עשויות להיות אלימות או, לכל הפחות, לא מותאמות לילדים ונוער, וכן ראו בהפגנה כפעילות לא 'קונקרטי' או ברורה דיה (כלומר, לא תמיד ברור להם מה מטרות ההפגנה, למי היא מיועדת, ומהן תוצאותיה בשטח). יחד עם זאת, המשתתפים. ות הסכימו כי במקרים מסוימים הפגנות יכולות להשפיע באופן חיובי ולהעלות מודעות, אך יש לוודא כי הפגנות בתחום האקלים אינן אלימות ומבטיחות מקום בטוח לילדים ונוער שרוצים להשתתף.

בני ובנות הנוער המשתתפים. זהו מספר **חסמים אשר מגבילים את מעורבותם של ילדים ונוער בנושא משבר האקלים** בישראל. חלקם הינם **חסמים 'כלליים'** ביחס להשתתפות ילדים ונוער בקביעת מדיניות, לרבות (א) תחושה כי מבוגרים אינם מעוניינים להקשיב להם ולא תופסים ילדים ובני ובנות נוער כאחראיים, ובעלי ידע, יכולות ומיומנות לתרום לדיונים בנושאי מדיניות בכלל, ובנושא המורכב והמקצועי של משבר האקלים, בפרט; (ב) היעדר מנגנונים ופלטפורמות להביע דעה, ולהשפיע על מקבלי החלטות וקובעי מדיניות בכירים; ו- (ג) השפעה של חוויות עבר שליליות ביחס להשתתפות. בהקשר זה, אחד המשתתפים ציין חוויה בה פנה לגורמים מוסמכים במטרה לקדם שינוי ועשייה (ביחס לבעיות הנוגעות לאיכות סביבה), אך זכה להתעלמות. חוויות שליליות מעין אלה מלוות את בני ובנות הנוער, ויוצרות תחושה של זלזול, דחייה ויאוש מהמשך עשייה ומעורבות.

בנוסף לכך, בני ובנות הנוער המשתתפים. זהו העלו **חסמים ייחודיים** הנוגעים להשתתפות ילדים ונוער בנושא משבר האקלים. כך, הם ציינו כי היעדר מודעות והבנה מקצועית מספקת בנושא האקלים בקרב ילדים ונוער מקשים עליהם להשתתף באופן משמעותי. כמו כן, משבר האקלים נתפס כתחום מורכב, בעל מרכיבים מדעיים, כלכליים וחברתיים, שדורש ידע מיוחד, ולכן, הם חוששים שהדגש 'המקצועי' של משבר האקלים יביא לכך שמקבלי החלטות וקובעי מדיניות לא יקשיבו לילדים ונוער, ולא יתנו את המשקל הראוי לחוויות, לניסיון ולחששות שלהם בנושא זה. בנוסף, יש תחושה של ייאוש בקרב ילדים ונוער לגבי היכולת שלהם להביא לשינוי בנושא האקלים. שכן, הם עדים לפגיעה באופן יום-יומי אך חשים שמרחב ההשפעה שלהם, כמו גם אפשרויות הפעולה שלהם, מוגבלים מאוד (למשל, חלק מהמשתתפים. זהו ציינו כי אין בשכונות או בבתי הספר שלהם מתקנים למיחזור פסולת). בהקשר זה, ציינו המשתתפים. זהו כי ילדים ונוער, ככלל, מעוניינים לפעול ביחס לנושאים אשר משפיעים באופן מיידי וברור על חייהם. אך עבור חלק מהילדים והנוער בישראל, השלכות משבר האקלים נתפסות - שלא בצדק - כמתייחסות רק לעתיד הרחוק, ואין להם תחושה של דחיפות לטיפול בנושא זה (למשל, ילדים ונוער סומכים על המדע, מאמינים שיהיו פתרונות וכו').

לצד זאת, בני ובנות הנוער המשתתפים. זהו מספר **גורמים שיכולים לעודד השתתפות של ילדים ונוער** בנושא משבר האקלים. בהקשר זה, הם התייחסו להכללת נושא משבר האקלים בתוכנית הלימודים הבית ספרית, לכלל הגילאים; העלאת מודעות לנושא משבר האקלים בישראל, תוך מתן דגש על השפעתו על ילדים ונוער; חשיפה לארגונים סביבתיים, ובכלל זה ארגוני נוער סביבתיים; וחיזוק המימד החברתי של השתתפות בנושא האקלים (כלומר, הפיכת השתתפות גם לפעילות חברתית וחוייתית שתעודד ילדים ונוער להצטרף ולהשתתף יחד). כמו כן, הייתה הסכמה רחבה בקבוצה כי ענין אישי ורצון לעשות שינוי לגבי מצב שמפריע להם הוא אחד הגורמים המרכזיים שמעודדים מעורבות של בני ובנות נוער. מכאן, שלמידה על משבר האקלים והעלאת המודעות ביחס להשלכות שלו על ילדים ונוער יחזק את הרצון שלהם להיות מעורבים, לנקוט עמדה, להשתתף, ולהשפיע.

ההצעות של בני ובנות הנוער

במסגרת הליך השיתוף וההיוועצות עם קובעי המדיניות ונשות המקצוע, העלו המשתתפים. ות מספר הצעות הנוגעות להשתתפות נוער בנושא משבר האקלים:

• הכללת נושא משבר האקלים בתוכנית הלימודית הבית ספרית

הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים. ות כי משבר האקלים צריך להיכלל באופן שיטתי, מעמיק וארוך-טווח בתוכנית הלימודים הבית ספרית, באופן מותאם לכל הכיתות. המשתתפים. ות הדגישו כי כיום הנושא נלמד בסדנאות קצרות ולא תכופות (לפי אחת המשתתפות, "לא חושבת שדיברתי על הנושא הזה אלא כיתה ד'") או דרך חשיפה לתכנים ספציפיים (למשל, מיחזור) מבלי להבין את התמונה המלאה של משבר האקלים והשלכותיו על כלל היבטי החיים. הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים. ות כי בשל מורכבותו, משבר האקלים דורש השקעה קבועה וארוכת טווח בלימודים, הן באמצעות שיעורים פרונטליים במסגרת המקצועות הקשורים לכך (בתחום המדעים, חברה, חינוך ועוד) והן באופן חווייתי ומעשי.

בהקשר זה, המשתתפים. ות הדגישו כי למידה על הנושא צריכה להיעשות באופן יצירתי, שתעניין את התלמידים. ות, ולא רק דרך מצגות. כמו כן, הקבוצה ציינה כי בלמידה יש להימנע מהוראות או איסורים לתלמידים. ות (למשל, מה הם 'חייבים' לשנות בגלל משבר האקלים), וכן מביקורת והטלת אשמה על ההרגלים הקיימים שלהם. במקום זה, יש להסביר לילדים ונוער על המצב בצורה מובנת וב-'גובה העיניים', ולתמוך ביוזמות וברעיונות שלהם לשינוי. חלק מהמשתתפים. ות ציינו שמשחקים ותחרויות יכולים גם הם לעודד עניין והשתתפות (למשל, תחרות מיחזור בית ספרית), וזאת לצד מתן ידע והסברים על הנושא. בנוסף, המשתתפים. ות הדגישו את הצורך בקישור בין הלימוד הפרונטלי לבין עשייה בשטח. חלק מהמשתתפים. ות סיפרו כי השתתפות בימי ניקיון או פעילות בחווה חקלאית השפיעה עליהם רבות, וכי פעילות במרחבים טבעיים הינה משמעותית ביותר, ותורמת לחיבור בלתי אמצעי לטבע, ללמידה על הנושא והפנמתו.

• קידום בית הספר כזירה להשתתפות ועשייה בתחום משבר האקלים

מעבר ללמידה על הנושא, המשתתפים. ות ראו בבית הספר עצמו כזירה משמעותית להשתתפות ועשייה בתחום משבר האקלים. המשתתפים. ות ציינו כי בית הספר הינו זירה חשובה להעלאת מודעות לנושא בקרב תלמידים. ות וחשוב להבטיח כי יהיו בו תשתיות 'ירוקות' ובנות קיימא, לרבות מתקנים לאיסוף מחזור, גינת ירק, קומפוסט, ומרחבי ישיבה ולמידה בחוץ.

יצוין כי שתיים מהמשתתפות (שהן חברות במועצת התלמידים הבית ספרית) סיפרו כי בעקבות מפגשי פרלמנט הנוער הן יזמו פגישה בבית הספר עם הצוות החינוכי בה הן דנו בחיזוק התשתיות הירוקות בבית הספר, ובהעברת מערך לימוד על הנושא לכל השכבות ('נוער מלמד נוער').

• קידום פעילות לילדים ונוער בנושא משבר האקלים ברמה המקומית

המשתתפים. ות סברו כי מעבר לרמה הבית ספרית, יש לקדם פעילויות ויוזמות לילדים ונוער בנושא משבר האקלים גם ברמה הקהילתית והמקומית, לרבות ימי ניקיון במרחבי טבע עירוניים; פעילות העלאת מודעות בשכונות; קיום 'ימי שיא' בנושא משבר האקלים; ופיתוח מנגנונים להשתתפות ומעורבות של ילדים ונוער ברמה המקומית.

הקבוצה הציעה שפעילויות אלה ייקבעו בשיתוף עם בתי הספר, כדי להבטיח שכלל התלמידים. ות יהיו מודעים לכך. כמו כן, חלק מהמשתתפים. ות המליצו שפעילויות אלו, או חלקן, יתקיימו בשעות בית הספר, כדי לעודד השתתפות של תלמידים. ות והיכרות שלהם עם הנושא. ככל שהתלמידים. ות יתעניינו והחוויה שלהם תהיה חיובית - סביר כי הם ימשיכו להיות מעורבים וירצו להשתתף גם בפעילויות מחוץ לשעות הלימודים.

● **היכרות עם פעילותם של ארגונים סביבתיים, ובפרט ארגוני נוער בתחום משבר האקלים**

המשתתפים. ות סברו כי היכרות עם ארגונים סביבתיים, ובפרט ארגוני נוער בתחום משבר האקלים, יכולה להגביר את ההשתתפות והמעורבות של ילדים ונוער בנושא. אולם, עלה בדיון כי ילדים ונוער, ככלל, לא חשופים באופן מספק לעשייה של ארגונים אלה והפעילויות שלהם. לכן, יש ערך רב בחשיפת הנוער לארגונים אלה ולהיכרות עם פעולתם, בייחוד בנושאים או פרויקטים הנוגעים ישירות לחייהם של ילדים ונוער.

● **חשיפה למנגנונים ופלטפורמות להבעת עמדה והיועצות**

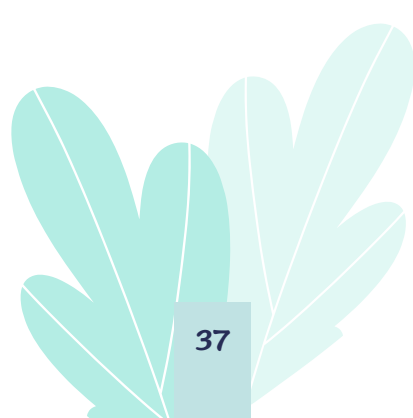
המשתתפים. ות ציינו כי בני ובנות נוער לא מודעים בצורה מספקת לזכות ההשתתפות, ולמנגנונים והפלטפורמות (הקיימים) להבעת עמדה והיועצות בנושא משבר האקלים. בהקשר זה, הקבוצה הדגישה כי יש להבטיח כי מנגנונים ופלטפורמות אלה (למשל, פרלמנט הנוער; דיונים בוועדות הכנסת; פניות למשרדי ממשלה; ועוד) יפורסמו באופן נרחב לילדים ונוער, וכן כי יפותחו מנגנונים והליכים ייעודיים עבור ילדים ונוער להישמע בנושא משבר האקלים מול מקבלי החלטות וקובעי מדיניות ברמה הארצית.

"יש גם רוב של נוער שדי יודע מה הולך, די מעוצבן כמה שהולך כראש, ומאוד רוצה שיאמרו את הדעה שלו. גם אם לפעמים הוא יקבל את התשובה 'לא' הוא ידע שישמע אותו [...] ולפחות לקבוצה הזו (קבוצת הפרלמנט הנוער - ד.צ.ר.), חד-משמעית, אני חושב שישמע אותנו".

● **העלאת מודעות לנושא משבר האקלים**

המשתתפים. ות העלו את החשיבות בכך שמשרדי ממשלה, רשויות מקומיות, ארגוני סביבה וגופים מקצועיים ישקיעו בהעלאת מודעות בנושא משבר האקלים והשפעתו על ילדים ונוער בערוצי מדיה שונים. בהקשר זה, ציין אחד המשתתפים כי **"כולנו חוצצים, כאיזה כזו או אחרת, להפצות של מספר האקלים באופן כללי. אבל חשוב להסביר את זה לנוער בצורה ברורה, מותאמת להם, ובאופן הציניי".** על פרסומים אלה לפנות לילדים ונוער בשפה מותאמת; ולהיות מעניינים, הומוריסטיים ואטרקטיביים עבורם; להיכתב באופן מותאם גיל (פרסומים לילדים צעירים ולבני ובנות נוער); לפרט על מרחבי ההשתתפות של ילדים ונוער בהקשרים אלה; ולהתמקד בפן החיובי ובצעדים שאפשר לנקוט כדי להביא לשינוי, לעומת שימת דגש על תכנים שמעוררים פחד או ייאוש מהמצב הקיים.

בפרט, **המשתתפים. ות הדגישו את החשיבות של פרסום כאמור בסביבה הדיגיטלית**, בפלטפורמות המשמשות ילדים ונוער (אפליקציות, רשתות חברתיות, דרך משפיענים ברשת שקשורים לילדים ונוער ועוד). עם זאת, המשתתפים. ות הביעו ספק לגבי הכוח של מדיה חברתית - לבדה - להוביל להעלאת מודעות ומעורבות בנושא. כך, רבים מהם ציינו כי הם משתמשים במדיה חברתית למטרות אישיות-חברתיות, ולא למטרות אקטיביסטיות או פוליטיות, כך שמידע שיפורסם בנושא זה לא יהיה נגיש בהכרח לכלל בני ובנות הנוער. משכך, הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים. ות כי העלאת מודעות ופרסומים בסביבה הדיגיטלית הם חשובים, אך אינם תחליף ללמידה ארוכת-טווח ומעמיקה בנושא.

תובנות נוספות שעלו במסגרת הדיון:

חלק מנשות המקצוע העלו חשש כי הכללת נושא זה, בין היתר, במסגרות חינוכיות יגרום ללחץ, חרדה, אשמה, אי-ודאות בקרב ילדים והרצון הוא להגן עליהם ולהבטיח כי המשקל והאחריות מצויים אצל מבוגרים ומקבלי החלטות. נציגת משרד החינוך שיתפה כי המשרד מקדם מערך תכנים אופטימיים המכירים בהזדמנויות לאורח חיים ידידותי יותר לסביבה. זאת במקום ללמד את הנושא באופן שיעורר פחד. שיח זה הניב דיון פורה לגבי "חרדת אקלים". בנות ובני הנוער העלו תובנות מעמיקות לגבי מקומם של מבוגרים בהגנה על ילדים דרך "סינון" הנושא הקשה - וכיצד "סינון" כזה עלול לפגוע בהשתתפות אפקטיבית. הם הסכימו כי יש לנקוט בגישה חיובית מבלי לעורר פחד ובהלה, אך לא דרך הימנעות. למידה על נושא זה צריכה להיות מותאמת גיל ולהכיר ביכולות של נוער להתמודד ולהבין גם מציאות מורכבת.

"עכשיו זה [נושא השיתוף - ע.נ.] יותר אישי מאשר חוזה שהיה כה פשוט. פשוט ידעתי על הנושא ככלאיות ולא הייתי יושבת [...] ואזכרת שעות על הנושא וזה כן הופך להיות סוג של חוויה..."

בני ובנות נוער שהשתתפו בהליך השיתוף במסגרת פרלמנט הנוער: אורי בסא; אליה נוסרתי; אלינה גורן; לידור חיטיבשוילי; לירן חיון; מאי אנגדה; מורי אסקפה; מיכל אפל; רון ז'נו; נהוראי קסוקר; נועה פודגורצקי; ניר סבן; עדי חכמיגרי; עדי מרקוף; עמית עובד; רעות חלבי; שובל זפרני; שירן שטמקר; תמיר איסטאחרוב;

נשות המקצוע: טל גרנות, עו"ד, ארגון 'אדם, טבע ודין'; ירדן ישראלי, מחאת הנוער למען האקלים; חני פלג, ממונה ארצית לחינוך לקיימות, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך; עינב מלמד דוניץ, מרכזת חינוך וקהילה, מחוז דרום, משרד לאיכות הסביבה.

בתי הספר שהשתתפו בפרויקט פרלמנט הנוער 2022

נציגי 'השחר החדש', רהט

בית הספר **ברנקו וייס בית אריאל**, באר שבע

בית הספר **מחנה נתן**, באר שבע

אולפנת **אמית אוריה**, באר שבע

בית הספר **'טכני' חיל האוויר**, באר שבע

בית הספר **מקיף א' ע"ש מנצ'ל**, באר שבע

בית הספר **מקיף ג'**, באר שבע

בית הספר **מקיף ו' ע"ש קוהל**, באר שבע

בית הספר **מקיף ז'**, בית הספר **הרב-תחומי רמות ע"ש ניומן**, באר שבע

בית הספר **מקיף דתי אמית**, באר שבע

בית הספר **מקיף ע"ש דוד טוביהו**, באר שבע

בית הספר **גימנסיה**, באר שבע

בית הספר **מקיף ע"ש יצחק רגר**, באר שבע

בית הספר **מקיף הרכס ע"ש משה זילברמן**, באר שבע

בית הספר **מקיף רבין**, באר שבע

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד הוא פרויקט חדשני וייחודי לשיתוף בני ובנות נוער בהליכי קביעת מדיניות, ומתן אפשרות לדיאלוג משמעותי עם משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם.

המטרה של פרלמנט הנוער היא להוביל שינוי עומק בהליכי החקיקה וקביעת המדיניות בישראל באופן שמכיר בזכות של בני ובנות נוער - מקבוצות אוכלוסייה מגוונות - להשתתף, להביע את עמדתם, ולהשפיע על נושאים הנוגעים לחייהם, והכל ברוח אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.

פרלמנט הנוער הושק לראשונה ב-2018 במטרה להפוך לתוכנית מתמשכת ברמה הארצית ולחשוף את הפוטנציאל הטמון בהליכי שיתוף נוער. פרלמנט הנוער מתקיים בנגב, ושותפים לו כ-100 בני ובנות נוער מאזור באר שבע ורהט, משרדי ממשלה שונים, ארגוני חברה אזרחית, וגורמי אקדמיה שעבודתם נוגעת לחייהם של ילדים ונוער בישראל.

המועצה לשלום הילד

כתובת: קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ת.ד. 24100, ירושלים

טלפון: 02-6780606

פקס: 02-6790606

דוא"ל: ncc@children.org.il

אתר: <https://www.children.org.il>

פייסבוק: <https://www.facebook.com/ShlomHayeled>

